2021'4

ISSN 1648-7109

LIETUVOS muziejai

Redakcijos skiltis

Vilniuje esančiuose Tuskulėnų dvaro rūmuose atidarytas naujas muziejus „Projektas – HOMO SOVIETICUS“. Tuskulėnų rimties parko memorialinio komplekso archyvo nuotr.

Rugpjūčio 1 d. Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje atidaryta nauja archeologijos ekspozicija „Kurtina“. D. Paparigos nuotr.

Rugsėjo 30 d. po metus trukusios rekonstrukcijos duris atvėrė skulptoriaus Juozo Zikaro (1881–1944) namai-muziejus.
J. Mocevičiūtės nuotr.

Rugsėjį Vilniuje, Arklių gatvėje duris atvėrė žymaus lietuvių dailininko Adomo Galdiko muziejus. V. Darulio nuotr.

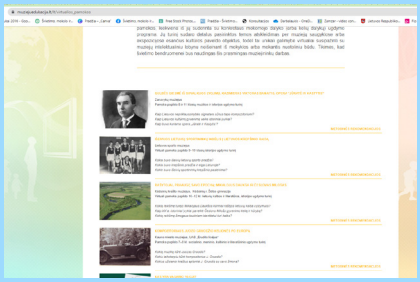

Gruodžio mėn. baigėsi trejus metus trukęs projektas „Atrask savo kraštą muziejuje“, kurio rezultatas – sukurta virtualių pamokų platforma. LMA archyvo nuotr.

Rugsėjo 29–spalio 2 d. Vilniuje vyko XII Baltijos šalių restauratorių konferencija „Tyrimai. Dilemos. Sprendimai“. V. Abramausko nuotr.

Rugsėjo ir spalio mėn. Lietuvos nacionalinis muziejus pristatė kilnojamas parodas Paryžiuje, UNESCO būstinėje, ir Kroatijoje, Zadaro mieste. LR ambasados Prancūzijoje archyvo nuotr.

Spalio 5 d. sukako 30 metų, kai netoli Vilniaus esančiame geografiniame Europos žemyno centre ikurtas Europos parkas – muziejus po atviru dangumi. G. Juodėno nuotr.

ISSN 1648-7109

LIETUVOS MUZIEJAI

Eina nuo 2003 metų 4 kartus per metus

Steigėjas – Lietuvos muziejų asociacija

Redakcinė kolegija

Raimundas BALZA

Dr. Nelija KOSTINIENĖ

Dr. Jolanta SKURDAUSKIENĖ

Erika STRIŠKIENĖ

Gabrielius SUŽIEDĖLIS

Lolita VALUŽIENĖ

Redakcija

Sigita INČIŪRIENĖ, atsakingoji redaktorė

Rasa AUGUTYTĖ, redaktorė

Kamilė INČIŪRAITĖ, dizainerė

Išleido Lietuvos muziejų asociacija

Šnipiškių g. 3, LT-09309 Vilnius

Tel./faks. (+370) 5 2790 918

El. p. lietuvos.muziejai@gmail.com

www.museums.lt

Elektroninė leidinio versija

leidžiama 2021 m. įgyvendinant Lietuvos kultūros tarybos programos „Strateginis kūltūros organizacijų finansavimas“ projektą

LIETUVOS KULTŪROS TARYBA

2021'4

LIETUVOS muziejai

Turinys

PROBLEMOS, NUOMONĖS	**4**	Arminas Varanauskas	Kultūrinė edukacija 2022 m. – kas aktualu muziejams?
PROGRAMOS, PROJEKTAI	**9**	Nina Puteikienė	Lietuvos jūrų muziejus atidarys ruonių „ligoninę“
	12	Dr. Lina Motuzienė	T. Manno muziejuje – nauji potyriai
BENDRADARBIAVIMAS	**14**	Dr. Ramunė Šmigelskytė-Stukienė	Lietuva ir Lenkija 1791 m. konstitucijos epochoje
NAUJI MUZIEJAI, EKSPOZICIJOS	**17**	Dovilė Lauraitienė	Projektas – HOMO SOVIETICUS
	19	Roma Songailaitė	Archeologijos ekspozicija „Kurtina“
	21	Daina Kamarauskienė	Juozo Zikaro namai ar muziejus?
	24	Ieva Kuzminskaitė-Staigienė	Dailininko A. Galdiko muziejuje laukia išskirtinės patirtys
PARODŲ SALĖSE	**27**	Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus, Marijampolės krašto ir Prezidento Kazio Griniaus muziejaus, Raseinių krašto istorijos muziejaus, Lietuvos nacionalinio muziejaus, Bažnytinio paveldo muziejaus, Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus informacija	Parodų kaleidoskopas
EDUKACIJA	**31**	Dr. Nelė Kostinienė	Muziejus klasėje
	34	Eglė Nedzinskaitė	Paaugliai Nacionalinėje dailės galerijoje
RINKINIAI	**36**	Maironio lietuvių literatūros muziejaus, Lietuvos nacionalinio muziejaus, Lietuvos liaudies buities muziejaus, Lietuvos jūrų muziejaus, Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus informacija	Muziejai įsigijo naujų kultūros vertybių
RESTAURATORIŲ DIRBTUVĖSE	**38**	Greta Žičkuvienė	Baltijos šalių restauratoriai susitiko Vilniuje
	41	Jūratė Gaidelienė	Išsaugotas Vinco Svirskio kryžius
SVETUR	**43**	Arminas Šileikis	Keliaujančios LNM parodos
SUKAKTYS	**45**	Lina Karosienė	30 metų švenčiantis Europos parkas
NAUJI LEIDINIAI	**47**		Lietuvos muziejų asociacijos biblioteka

Viršelyje: Skriejančių laiškų instaliacija, sukurta 2021 m. paskelbtų Juozo Zikaro metų proga. Autorius Saulius Valius. J. Mocevičiūtės nuotr.

Kultūrinė edukacija 2022 m. – kas aktualu muziejams?

Arminas VARANAUSKAS

Kultūrinė edukacija 2021 m. sulaukė kaip niekada daug dėmesio. Apie tokios edukacijos svarbą kalbama Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje, kultūros ir švietimo sinergijai skirtas vienas iš kelių ministrės pirmininkės strateginio portfelio darbų, atlikti ir pristatyti keli tyrimai kultūrinės edukacijos tema, organizuota daug diskusijų, kūrybinių dirbtuvių ir kitokio pobūdžio renginių.

Yra nemažai ženklų, kad 2022-aisiais nuo kalbų pereisime prie darbų ir imsimės įgyvendinti naujas priemones. Tad kokie pokyčiai yra planuojami ir kaip muziejai juos galėtų išnaudoti?

Besikeičiantis kultūrinės edukacijos supratimas

Kultūrinė edukacija nėra savaime aiškus ir lengvai suprantamas konceptas. Ilgą laiką Lietuvoje daug žmonių kultūrinę edukaciją (ar kultūrinį ugdymą – abi sąvokos šiame tekste yra naudojamos sinonimiškai) suvokė itin siaurai. Ji buvo tapatinama išimtinai su meninio ugdymo veiklomis, kuriomis yra ugdomi meniniai gebėjimai, pavyzdžiui, piešimas, dainavimas ir pan. Nemaža dalis politikų, taip pat ir švietimo sistemoje dirbančių žmonių turėjo būtent tokias nuostatas.

Šių eilučių autorius viltingai ir sąmoningai naudoja būtąjį laiką. Neignoruojant fakto, jog vis dar daug žmonių, dirbančių

Kultūrinės edukacijos veiklų ir intervencijų modelis.
(A. Varanauskas et al. „Nacionalinė mokinių kultūrinės edukacijos sistema. Galimybių studija“. 2021 m.).

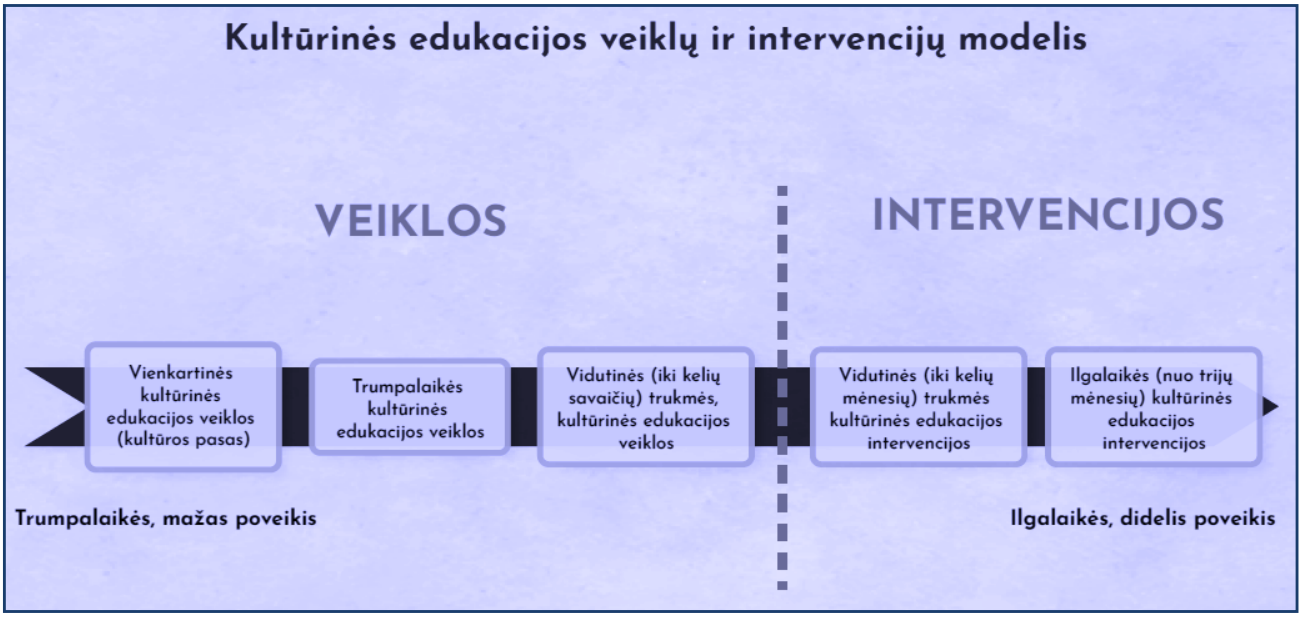

švietimo ir net kultūros srityse, mano, kad kultūrinė edukacija = meninis ugdymas, svarbu įvertinti šių nuostatų silpnėjimą ir tai, kad vis didesnė žmonių dalis supranta, jog kultūrinė edukacija yra kur kas daugiau.

Kultūrinės edukacijos veiklų ir intervencijų modelis išskiria bent penkis tipus, kurie skiriasi savo intensyvumu, ilgalaikiškumu ir kuriamu poveikiu. Kiekvienas tipas savyje gali talpinti neribotą kiekį formų ir žanrų (teatras, etninė kultūra, nuotolinis, kūrybinės dirbtuvės ir t. t.). Mes su kolegomis šį teorinį modelį naudojame atlikdami galimybių studiją apie nacionalinę kultūrinės edukacijos sistemą. Plačiau į jo nagrinėjimus nesileisime, bet šiame tekste jis svarbus dėl dviejų priežasčių. Pirmoji – šis modelis primena ir rodo, kad, kalbėdami apie kultūrinę edukaciją, kalbame apie daugiasluoksnį, įvairiaformį konceptą, kuris yra nuolat pildomas ir plėtojamas.

Antroji – nors muziejai gali aktyviai dalyvauti siūlydami visų penkių tipų užsiėmimus, visgi, drįstu teigti, didžioji muziejų dalis yra susikoncentravusi į pirmuosius du ar daugiausiai tris tipus. Tai nėra blogai tol, kol toks sprendimas yra priimamas sąmoningai, o ne atsitiktinai. Bet apie tai plačiau pasikalbėsime teksto pabaigoje, aptardami muziejams atsiveriančias galimybes.

Kultūrinės edukacijos profesionalai – tiek pavieniai edukatoriai, tiek su kultūrine edukacija dirbančios organizacijos – nemažai metų akcentavo platesnio suvokimo svarbą, įvairiais būdais įrodinėjo, kad kultūrinė edukacija ugdymo procesui gali suteikti gerokai daugiau nei tik meninių įgūdžių lavinimą. Į Vyriausybės programą įtrauktos nuostatos rodo, kad politinė valdžia suvokia ir supranta, kokią pridėtinę vertę kuria kultūrinė edukacija. Nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka 2021 m. organizavo net 10 forumų (po vieną kiekvienoje apskrityje) „Kultūra atrakina“, kuriuose apie tai buvo daug kalbama, Nacionalinė kūrybinių ir kultūrinių industrijų asociacija savo metinio forumo tema pasirinko švietimo ir kultūros sinergijos klausimus. Nepaisant šių pozityvių poslinkių reikia ne atsipalaiduoti, o kaip tik pasinaudoti galimybe visos visuomenės sąmonėje įtvirtinti kitokį kultūrinės edukacijos supratimą.

Galimybių studijoje naudojome tokį apibrėžimą: „Kultūrinė edukacija – tai veiklos, kuomet kultūra ar menas yra naudojami tam, kad būtų suteiktos meninės ir (ar) kultūrinės žinios, gebėjimai ir nuostatos, ir kuomet kultūra ar menas (ar menininkai, kūrėjai) yra pasitelkiami ugdymui ar su ugdymu susijusioms problemoms spręsti, tokioms kaip mokinių pasiekimai, žema motyvacija, nepasitikėjimas savimi. Pastaruoju atveju mokiniams ir mokytojams taip pat suteikiamos meninės ir (ar) kultūrinės žinios, gebėjimai, bet tai nėra pirminis tikslas“. Šiuo apibrėžimu toliau tekste ir vadovausiuosi.

Kultūrinės edukacijos prieinamumas ir poveikis

Dalyvavimo kultūroje tyrimas, pristatytas 2020 m. pabaigoje, parodė, kad 75 proc. 15–19 m. amžiaus jaunuolių per pastaruosius metus yra dalyvavę bent vienoje kultūrinėje veikloje (apsilankė teatre, koncerte, įsigijo knygų, žiūrėjo filmus ir t. t.). Tas pats tyrimas pateikė labai aiškią išvadą, kad dalyvavimas kultūrinėje veikloje yra išmokstamas ir gali virsti įpročiu. Kitaip sakant, tie asmenys, kurie būdami labai jauni aktyviai dalyvavo kultūrinėse veiklose, suaugę taip pat yra linkę statistiškai reikšmingai aktyviau dalyvauti tokio pobūdžio veiklose. Kultūros paso priemonė ilgainiui dalyvaujančiųjų skaičių turėtų priartinti prie 100 proc., bet ar tik to pakaks?

Dalyvavimas kultūrinėse veiklose (įskai-

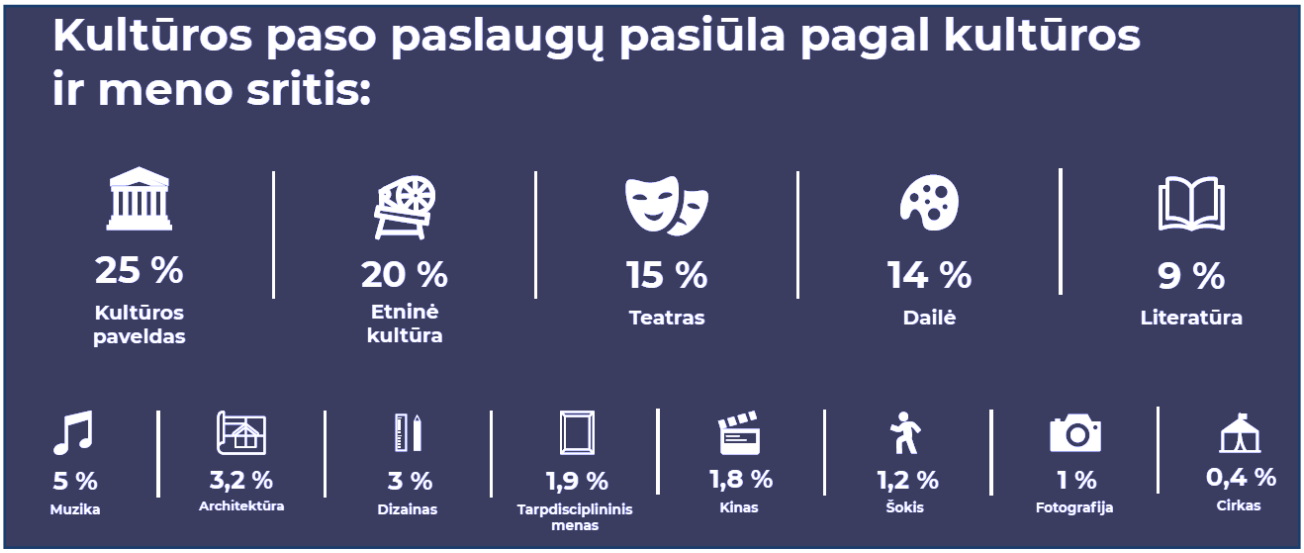

Kultūros paso paslaugų pasiūla pagal kultūros ir meno sritis. 2019 m.
(M. Petraitė, A. Varanauskas, G. Zinkevičiūtė „Kultūrinės edukacijos veiklų poveikio vertinimas“. 2021 m.).

tant ir kultūrinę edukaciją) nebūtinai visada yra geras ir kokybiškas. Juo labiau ne visa kultūrinės edukacijos pasiūla atliepia vaikų ir jaunimo poreikius.

Grafike pateikta kultūros paso paslaugų statistika. Atlikdami „Kultūrinės edukacijos veiklų poveikio vertinimą“ nagrinėjome ir kitų kultūrinės edukacijos veiklų pasiūlą, pvz. Lietuvos kultūros tarybos remiamų projektų kultūrinės edukacijos veiklas, neformalų švietimą mokyklose, formalųjį švietimą papildančio ugdymo (FŠPU) ir neformalaus meninio vaikų švietimo (NVŠ) bei kitas kultūrinės edukacijos veiklas, neįtrauktas į kultūros paso paslaugas.

Ryškėjančios tendencijos kone identiškos – kultūros paveldo, etninės kultūros, teatro, dailės (FŠPU ir NVŠ atvejais taip pat ir muzikos) veiklų vaikams ir jaunimui yra siūloma daugiausiai. Tai neturėtų būti blogai, nes konkurencija leistų vaikams ir jaunimui atsirinkti įdomiausias, naudingiausias veiklas. Vis dėlto čia pastebima ir kita tendencija – absoliuti dauguma veiklų yra orientuota į jaunesniųjų klasių mokinius, ypač pradinukus, kiek mažiau – į 5–8 klasių mokinius ir tik labai maža pasiūlos dalis tenka vyresniųjų klasių mokiniams.

Tokios pat tendencijos buvo įžvelgtos dar 2017 m. Lietuvos muziejų asociacijos (LMA) atliktame „Vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos Lietuvos muziejuose būklės vertinime“. Tada konstatuota, kad, nepaisant muziejų kultūrinės edukacijos programų gausėjimo, didžiausia jų dalis yra skiriama pradinių ir pagrindinių klasių mokiniams. 2021 m. atlikdami kokybinius interviu su ekspertais sulaukėme patvirtinimo, kad situacija iš esmės nėra pasikeitusi.

Interviu ir fokus grupių su mokiniais diskusijų metu buvo akcentuojamas dar vienas svarbus aspektas – mokinių poreikių bei paslaugų pasiūlos neatitikimas. Ypač akcentuotas kino ir fotografijos (tendencija, atspindinti gyvenimą vaizdų kultūros visuomenėje, kurios aktualumas ateinančiais metais nemažės) veiklų trūkumas vyresniojo amžiaus mokiniams. Net jei ir yra kelios veiklos, tai aktyvesni, viskuo besidomintys mokiniai jau būna jas išbandę ir nebeturi kitų alternatyvų. Čia jau pereiname ir į regioninio netolygumo aspektą. Jis yra dažnai aptariamas, tad šiame tekste apie jį plačiau ir nekalbėkime.

Bet ar visa tai svarbu? Gal žmonės, kurie nemano, kad kultūra yra savaiminis gėris, yra teisūs sakydami, kad nieko baisaus dėl to nenutiks? Ne, vis dėlto jie neteisūs. Tiek tarptautiniai tyrimai, tiek praėjusiais metais

mūsų atliktos analizės rodo, kad kultūrinė edukacija gali turėti didelį ir ypač reikšmingą poveikį jauno žmogaus ateičiai.

Plačiau apie kultūrinės edukacijos poveikį ir naudą galite susipažinti mūsų atliktose analizėse (abi jau minėtos šiame tekste), bet apibendrinant būtų galima išskirti kelias mintis.

- Kultūrinė edukacija prisideda ne tik prie meninių įgūdžių ar kūrybingumo kompetencijos ugdymo, bet ir prie geresnių mokymosi rezultatų, didesnės motyvacijos, mažesnių patyčių ir stipresnio bendruomeniškumo, geresnio mokinių ir mokytojų tarpusavio santykių bei supratimo ir t. t.
- Kuo ilgalaikiškesnės ir intensyvesnės veiklos-intervencijos, tuo didesnis poveikis mokiniams. Vis dėlto tai taip pat reikalauja didesnių finansinių išteklių.
- Kokybiškai kultūrinei edukacijai reikalingos bent kelios sąlygos:

a) edukacija turi turėti veikiančią metodologiją (tyrimais įrodyta, kad ji veikia, ji turi atspindėti mokinių amžiaus tarpsnių poreikius, šiuolaikinį supratimą apie žmonių mokymosi procesus, t. y., kad mokiniai turi būti aktyvūs mokymosi proceso kūrėjai ir kt.);

b) edukaciją turi įgyvendinti profesionalai (čia negalima dėti lygybės ženklo tarp profesionalo ir turinčiojo diplomą, šiuos dalykus reikia atskirti);

c) edukacija turi turėti vidinį kokybės tobulinimo mechanizmą (kaip renkamas grįžtamasis ryšys, kaip atliekamos refleksijos, kaip tobulinami užsiėmimai).

Kas keičiasi ir „kas iš to“ muziejams?

Per praėjusius metus daug dalykų buvo rekomenduota, daug dalykų prižadėta ir net nemaža dalis pažadų pradėta įgyvendinti. Tad šiame tekste aš nebekalbėsiu apie tai, kas, ką ir kada turėtų padaryti, kad visiems būtų geriau. Čia noriu susikoncentruoti į tuos dalykus, kurie jau vyksta arba netrukus bus pradėti įgyvendinti, ir pasiūlyti, kaip į tuos procesus galėtų reaguoti muziejai.

1. Ugdymo turinio atnaujinimas (70 proc. turinio aprašyta nacionalinėse programose, dėl likusių 30 proc. palikta apsispręsti pačioms mokykloms ir mokytojams). Tai yra lėtas ir ilgas procesas, kuris bus pradėtas įgyvendinti nuo ateinančių mokslo metų, per kelerius metus visos mokyklos ir visos klasės pereis prie atnaujinto ugdymo turinio. Vienas esminių ugdymo programų atnaujinimo principų buvo palikti daugiau laisvės mokykloms. Žinoma, su šia laisve taip pat ateina ir atsakomybė. 30 proc. turinio, dėl kurio teks patiems apsispręsti, daugeliui taps didžiuliu iššūkiu. Čia į pagalbą mokykloms gali ateiti muziejai, taip sukurdami ilgalaikes ir tvarias partnerystes:

- patvirtinus naujas programas LMA gali organizuoti renginius ir į juos kviesti žmones, kurie muziejų atstovus galėtų supažindinti su atnaujintomis ugdymo programomis, jose paliktomis integracijos ir kt. galimybėmis;
- muziejai regionuose turėtų sėsti prie bendro stalo ir bendradarbiaudami mokykloms siūlyti ilgesnes bei platesnes kultūrinės edukacijos programas. Bet kuriam Lietuvoje veikiančiam muziejui pasiūlyti 30 proc. ugdymo turinio savarankiškai yra beveik neįmanoma, tad iš tokių partnerysčių galėtų išlošti visi – ir muziejai, ir mokyklos;
- ieškoti papildomų bendradarbiavimo formų ir su kitomis organizacijomis, pavyzdžiui, nevyriausybinėmis organizacijomis, mokinių savivalda, dalykinėmis mokytojų asociacijomis ir pan.

2. Tūkstantmečio mokyklų programa (kultūrinio ugdymo komponentas). Vyriausybė per ateinančius kelerius metus investuos apie 200 mln. eurų siekdama mažin-

ti mokinių pasiekimų atotrūkį. Kuriant šią Tūkstantmečio mokyklų programą buvo išskirti 4 turinio komponentai. Vienas iš jų – kultūrinis ugdymas. Tai reiškia, kad investicijos įvairiomis formomis gali būti skiriamos ir kultūrinės edukacijos veikloms, jų plėtrai ir t. t. SVARBU tai, kad pagal bendrus reikalavimus, kurie yra nustatyti nacionaliniu lygmeniu, kiekviena savivaldybė projektus rengs ir teiks atskirai. Paraiškų priėmimas turėtų prasidėti jau ateinančiais mėnesiais. Svarbu išsiaiškinti, kas savivaldybėje atsakingas už šio proceso koordinavimą. Taip pat:

- muziejai regionuose turėtų sėsti prie bendro stalo ir bendradarbiaudami siūlyti, kokias veiklas ir kokias investicijas savivaldybei derėtų įtraukti į savo paraišką. Ypač svarbu, kad visos veiklos turėtų tiesiogiai prisidėti gerinant mokinių pasiekimus;
- muziejai turi ieškoti papildomų bendradarbiavimo formų ir su kitomis organizacijomis, nes dirbant drauge lengviau paraiškoje sustiprinti kultūrinio ugdymo (= kultūrinės edukacijos) komponentą.

3. Atsirandantys kultūrinės edukacijos koordinatoriai mokyklose. Anksčiau mokyklose buvo skiriami asmenys, atsakingi už kultūros paso programą. Vis dėlto šie kultūros paso koordinatoriai, išskyrus retas išimtis, rūpinosi tik techniniu darbu – bendravimu su įstaigomis per platformą, dokumentų pildymu ir pan. Kultūrinės edukacijos koordinatoriai pirmiausia turėtų būti turinio žmonės. Jie turėtų koordinuoti kultūrinės edukacijos veiklų įtraukimą į mokyklos strateginį planą, tapti pagrindiniais meno ir kultūros įstaigų bei organizacijų kontaktais mokykloje, kitų dalykų mokytojams jie galėtų pagelbėti į pamokas integruoti daugiau kultūrinės edukacijos. Tokios pareigybės atsiradimas mokykloje galėtų stipriai prisidėti prie to, kad kultūrinė edukacija būtų nebe *ad hoc*, pavienė nutinkanti veikla, bet sistemiškai ir apgalvotai ugdymą praturtinanti sritis:

- tam reikėtų didesnio koordinavimosi visos savivaldybės lygmeniu, t. y. jei kiekvienas muziejus atskirai su kiekvienos mokyklos koordinatoriumi bandys kurti kažkokius dalykus, visiems apkrova bus per didelė. Prasmingiausia būtų visoms kultūros ir meno organizacijoms ir kultūrinės edukacijos koordinatoriams koordinuoti savo veiklas ir ieškoti bendrų sprendimų savivaldybės arba apskrities lygmenimis. Muziejai šioje srityje galėtų imtis lyderystės.

4. Kultūros paso sistemos atnaujinimo ir plėtros darbai (paslaugų kokybės vertinimas bei savęs pristatymas). Atnaujinus kultūros paso informacinę sistemą ji turėtų pasidaryti funkcionalesnė, patogesnė vartotojams, pritaikyta rinkti aktualią statistiką ir analizuoti situaciją. Antrasis žingsnis bus šios sistemos pritaikymas kitų tipų kultūrinės edukacijos veikloms (kurios nebūtinai yra įtrauktos į kultūros paso programą). Tai turėtų palengvinti mokyklų ir kultūros bei meno įstaigų bendravimą, galimybes mokykloms rasti jų poreikius atitinkančias veiklas.

Kadangi vienas dažniausiai mokyklų atstovų keliamų trūkumų kultūrinės edukacijos veikloms buvo tai, kad dažnai nėra aiškių veiklų sąsajų su ugdymo turiniu, tad šis aspektas naujojoje sistemoje turėtų būti labiau atlieptas. Veiklų aprašymas ir aiškios sąsajos su šiais dalykais siūlomas veiklas neabejotinai padarytų labiau vertinamomis ir konkurencingesnėmis.

Kiti metai žada nemažai pokyčių kultūrinės edukacijos srityje, bet su pokyčiais atsiranda ir galimybės, kuriomis pasinaudos geriausi ir labiausiai tam pasirengę. Muziejai turi visas reikiamas prielaidas, kad šiame procese taptų lyderiais, tad viskas priklauso nuo jūsų pačių. ■

Lietuvos jūrų muziejus atidarys ruonių „ligoninę“

Nina PUTEIKIENĖ

Šiais metais Lietuvos jūrų muziejaus kompleksą papildys Baltijos jūros gyvūnų reabilitacijos centras. Jame bus slaugomi ir gydomi nusilpę ir sužeisti ruoniai ir paukščiai, o vėliau jie bus paleidžiami laisvėn.

Pilkieji ruoniai – didžiausi Baltijos jūros žinduoliai, dažniausiai sutinkami Lietuvos pakrantėje. Be jų Baltijos jūroje gyvena dar dviejų rūšių ruoniai – žieduotieji ir paprastieji bei vienos rūšies banginiai – paprastosios jūrų kiaulės. Atsikuriančioje Baltijos pilkųjų ruonių populiacijoje jau priskaičiuojama apie 40 tūkst. šios rūšies individų. Iki karo Baltijoje gyveno apie 100 tūkst. ruonių.

Kiekvienais metais Lietuvos pajūryje randama daugiau kaip 20 paliktų pilkųjų ruonių jauniklių ir sužalotų suaugusių ruonių. Viena pagrindinių to priežasčių yra žmogaus ūkinė veikla – žvejyba ir laivyba, taip pat dėl plastiko atliekų bei cheminių medžiagų didėjanti jūros tarša. Paskutiniu metu jaučiama ir klimato kaitos įtaka.

Sužeisti, sergantys ruoniai ir pasimetę ruonių jaunikliai yra gydomi Lietuvos jūrų muziejuje, o sustiprėję paleidžiami atgal į Baltijos jūrą. Iki šiol muziejininkai ruoniais rūpinasi neturėdami tam tinkamų patalpų. Ruoniukai pirmiausia patenka į administracinį pastatą, kur viename kabinete jiems įrengtos dvi vonios.

Gelbsti bejėgius gyvūnus

Lietuvos jūrų muziejaus Jūrų žinduolių ir paukščių skyriaus vedėjas Arūnas Grušas, jau daugiau kaip 30 metų gelbstintis šiuos bejėgius gyvūnus, teigia, kad dėl žmogaus veiklos besikeičianti Baltijos jūra tampa nepalanki gyvūnams gyventi. Ruonių patelės atžalų susilaukia kovo mėnesį

Lietuvos jūrų muziejuje kuriamas Baltijos jūros gyvūnų reabilitacijos centras.

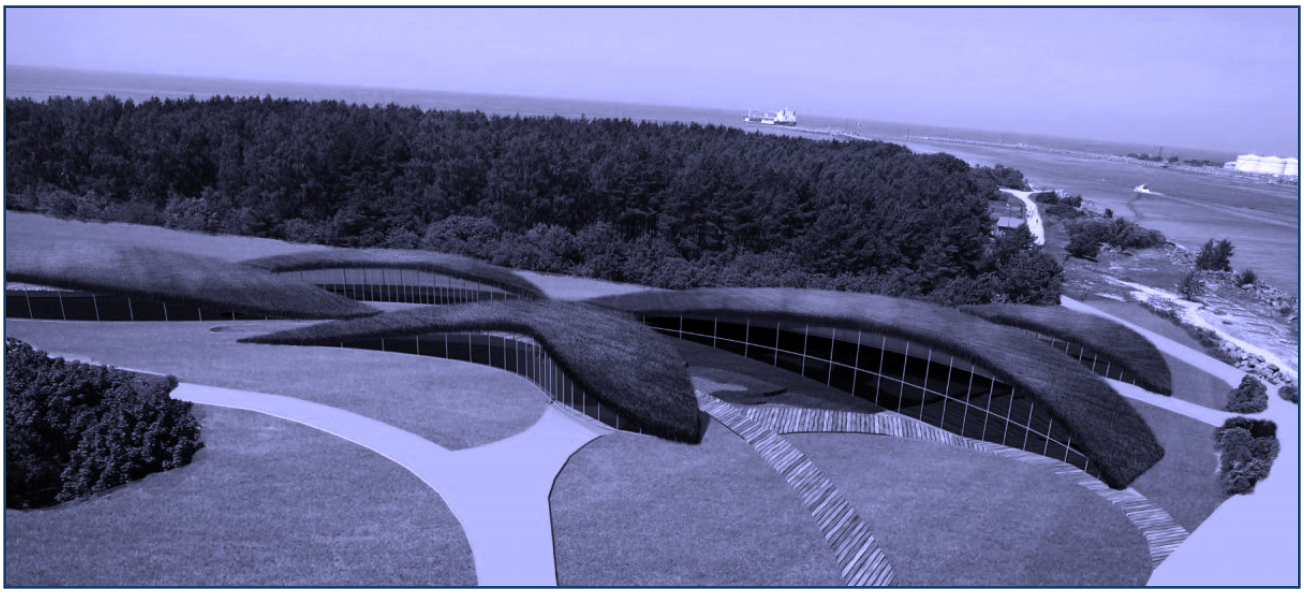

Baltijos jūros gyvūnų reabilitacijos centro statiniai savo forma primena kopas.

ant užšalusio Baltijos jūros ledo. Anksčiau žiemos buvo šaltesnės, todėl pakrantėje nebūdavo randama nusilpusių gyvūnėlių. Dabar žiemos šiltėja, oro temperatūra nepastovi, tad ant ledo atvesti jaunikliai patenka į šaltą jūros vandenį, kai kuriais atvejais labai toli nuo sausumos ir dažniausiai pasimeta nuo mamų. Jų kailis, sausumoje apsaugantis nuo šalčio, vandenyje peršlampa, o apsauginio riebalinio audinio ruoniukai dar neturi, tad jie greit pavargsta, nusilpsta ir žūva. Tais atvejais, kai jaunikliams pavyksta išgyventi, juos srovės atplukdo iki gana tankiai apgyvendintų pakrančių Rygos ar Gdansko įlankose arba Lietuvos pakrantėje.

Kita svarbi priežastis – žuvies Baltijos jūroje trūkumas. Manoma, kad 80 proc. šios jūros žuvų resursų yra sunaikinta, tad ruonėms ne visada pavyksta sukaupti pakankamai energijos ruošiantis žindymo periodui. Ruonės vaikus prižiūri tik 15, daugiausiai – 20 dienų, per tą laiką ruoniukų svoris nuo 14–15 kg turi užaugti net iki 40–50 kg – tai įmanoma dėl labai riebaus motinos pieno. Jeigu jaunikliai neprisiaugina pakankamo svorio, jie neturi reikalingo riebalų sluoksnio, saugančio nuo šalčio ir teikiančio energijos tam, kad jie galėtų patys išmokti savarankiškai plaukioti ir maitintis.

Išsekusius jauniklius jūra išmeta į krantą. Vien šiais metais į muziejų pateko net 17 leisgyvių ruoniukų. Per daugiau kaip 30 veiklos metų Lietuvos jūrų muziejuje buvo išgydyta ir į laisvę paleista jau beveik 150 Baltijos ruonių jauniklių.

„Esame gavę tik 5 pranešimus apie mūsų ruonių žūtį. Kiekviena išgyvenusi patelė po 6-erių metų atsives po vaiką – Baltijos pilkųjų ruonių populiacijai tai yra didelė paspirtis," – sako A. Grušas.

Lietuvos jūrų muziejuje A. Grušas ruonius pradėjo gydyti nepaisant to, kad tokia veikla prieštaravo įstatymui – muziejus neturi teisės gydyti laukinius gyvūnus, juo labiau, kad ruoniukai iki šiol apgyvendinami muziejaus administraciniame pastate įrengtose voniose. Vis dėlto užsispyręs biologas, padedamas muziejaus vadovybės, valstybinėms institucijoms įrodė, kad žmonėms privalu rūpintis savo veiklos padariniais.

Beje, gretimose valstybėse šiems gyvūnams gydyti skiriamas profesionalus dėmesys: Baltijos jūros ruoniai Lenkijoje gydomi „Hel" stotyje, Vokietijoje – „Friedrichskoog" centre. Lietuvoje iki šiol tokios „ligoninės" nebuvo, nors turime 98 km ilgio Baltijos jūros liniją. Be to, Lietuvoje nebuvo atliekama patikima ruonių žūčių incidentų stebėsena ir

analizė. Pastaruoju metu pilkųjų ruonių skaičius Baltijos jūroje auga. Gerėja ir kitų ruonių, išskyrus žieduotuosius ruonius, būklė, mat pastariesiems veistis reikalingas ledas, o jis Lietuvoje žiemą ne visada išsilaiko ilgesnį laiką, o kartais net nesusiformuoja.

Per pastaruosius 10 metų Lietuvos pakrantėje randama vis daugiau nugaišusių ruonių. Vien per paskutinius ketverius metus rasta per 200 gaišenų. Labai svarbu tirti priežastis, kodėl taip atsitinka, nes tik taip galime daugiau sužinoti apie Baltijos jūros būklę. Tokia nuostata pabrėžiama tiek Europos Parlamento ir Tarybos jūrų strategijos pagrindų direktyvos, tiek Helsinkio komisijos dokumentuose, kuriais remiantis kuriama visa įstatyminė aplinkosaugos bazė.

Ambicingas projektas

Europos Sąjungos standartais grįstas požiūris į aplinkosaugą ir rūpestis konkrečiais gyvūnais Lietuvos jūrų muziejų paskatino bendradarbiauti su LR aplinkos ministerija, kuri skyrė dalinį finansavimą Baltijos jūros gyvūnų reabilitacijos centrui statyti. Šis centras – naujausias ir itin ambicingas Lietuvos jūrų muziejaus projektas, jo vertė – per 3 mln. eurų.

Pasak Lietuvos jūrų muziejaus direktorės Olgos Žalienės, jis svarbus ne tik muziejui, Klaipėdai ir ne vien Lietuvai, bet ir visoms kitoms Baltijos jūros šalims. Siekiama sukurti šiuolaikinius mokslo ir praktikos standartus atitinkančią jūros gyvūnų tyrimų ir gelbėjimo sistemą, atlikti gyvūnų biologijos tyrimus, skatinti visuomenės švietimą ir edukaciją.

UAB „Archko“ architektai būsimojo centro pastato siluete pabandė atkartoti kopų formas, todėl jis labai darniai įsilieja į taip lengvai pažeidžiamą Kuršių Nerijos gamtovaizdį. Pagrindinio želdinto stogo plotas – 510 kv. m, kitų apželdintų stogų plotas – 200 kv. m. Centre gyvūnams bus įrengti 6 vidiniai ir 4 atviri lauko baseinai. Didžiojo baseino tūris – net 280 kubinių metrų. Paukščiams bus įrengtas specialus baseinas.

Pasak A. Grušo, naujajame centre per sezoną planuojama priimti 30–40 ruoniukų. Centras bus skirtas ne tik jiems, bet ir jūriniams paukščiams, nes pasitaiko ir jauniklių pamestinukų, ir naftos produktais išsitepusių paukščių – visus juos reikia išvalyti, išslaugyti ir paleisti į jūrą.

Projekto vertė: 2.982.648,19 EUR. Jis finansuojamas Europos Sąjungos Sanglaudos fondo (1.380.000 EUR) ir Lietuvos jūrų muziejaus (1.602.648,19 EUR) lėšomis. Papildomai Lietuvos jūrų muziejus skirs 125.016,44 EUR Smiltynės gatvės remontui, kuris yra techninio projekto dalis. ■

Lietuvos jūrų muziejuje iki šiol išgydyta beveik 150 ruonių. A. Mažūno nuotr.

T. Manno muziejuje – nauji potyriai

Dr. Lina MOTUZIENĖ

Rašytojo Thomo Manno memorialinis muziejus Nidoje greitai lankytojams ir svečiams pasiūlys naujų įvairesnių patirčių: atvers kol kas lankytojams neprieinamas erdves ir inovatyviai atskleis rašytojo bei jo vasarnamio Nidoje istorijos faktus.

Vasarnamį įveiklinančiai ir prižiūrinčiai įstaigai „Neringos muziejai“ galimybę įgyvendinti šiuos sumanymus atvėrė kartu su partneriais Rusijos Kaliningrado srityje ir Lietuvoje įgyvendinamas tarptautinis projektas „*Genius loci* dialoge ir judesyje: kuriant erdvę turizmo plėtrai“. Bendras projektas jungia keturių svarbių kultūros institucijų, saugančių rašytojo, Nobelio premijos laureato T. Manno, pasaulinio garso filosofo Immanuelio Kanto, skulptoriaus Hermanno Bracherto ir rašytojo, filosofo Vydūno atminimą.

Projektą finansuoja Europos Sąjungos 2014–2020 m. Lietuvos ir Rusijos bendradarbiavimo per sieną programa, kurioje dalyvauja 4 institucijos: Neringos muziejai, Kaliningrado srities autonominė organizacija „Katedra“, skulptoriaus Hermanno Bracherto muziejus bei Vydūno kultūros centras Kintuose. Finansinę paramą teikia ir Neringos savivaldybė. Bendra projekto suma – 398 940,94 Eur.

Šiame tarptautiniame projekte kultūros ir istorijos paveldas pasitelkiamas kaip pagrindinis vietos socialinės ir ekonominės plėtros instrumentas, leidžiantis tarpvalstybinį kultūros paveldą ir vietos žmogiškuosius išteklius intensyviau naudoti turizmo plėtrai Nidoje, Kaliningrade, Otradnoje, Veselovkoje ir Kintuose.

Per 18 mėnesių siekiama įgyvendinti keletą svarbių uždavinių, tarp jų – skatinti tarpvalstybinį turizmą, renginiais grindžiamą turizmą ir pritraukti naujas auditorijas kuriant inovatyvius muziejinius produktus

Thomas Mannas mėgo fotografuotis.

(interaktyvų paieškų žaidimą „Genijų kelionė“, naujas muziejų ekspozicijas, paslaugas) bei originalius renginius (festivalis „Apšvietos genijai“ ir kt.). Taip pat numatoma didinti muziejų patrauklumą atnaujinant jų techninės galimybes organizuoti renginius po atviru dangumi ir teikti komfortiškas paslaugas šiuolaikiniams keliautojams. Tuo tikslu bus įrengtos lauko instaliacijos, Vydūno muzikinis suolelis ir Vydūno minčių šviesos takas Kintuose, taktilinė H. Bracherto parko skulptūra, inovatyvios instaliacijos asmenukėms su I. Kantu ir T. Mannu.

T. Manno memorialinis muziejus lankytojus kaip tik ketina nustebinti inovatyvia insta-

Thomo Manno memorialinis muziejus
Nidoje lankytojams ruošia staigmenų.

liacija „Asmenukė su Thomu Mannu“, kuri kvies su rašytoju „įsiamžinti“ šiandien įprasčiausiu būdu – išmaniuoju telefonu, taip pat parengti audiogidus lietuvių, anglų, vokiečių ir rusų kalbomis, kad svečiai apie vasarnamį ir jo šeimininką galėtų sužinoti kuo daugiau. Asmenukės idėja gal ir kelia šypseną, bet jos sąsaja su Mannų gyvenimo būdu nėra tokia jau tolima: istorikų vertinimu, šios XX a. gyvenusios garsios šeimos nariams buvo būdingas vadinamasis „Facebook“ mentalitetas – jie mielai viešai dalijosi savo gyvenimo įvykiais ir patirtimis, labai mėgo fotografuotis.

Lankytojams bus atverti dar du vasarnamio kambariai, iki šiol tarnavę kaip administracinės patalpos, – anuometis rašytojo miegamasis ir šiandien kuriama biblioteka-skaitykla. Lankytojai galės susipažinti su T. Manno ir jo šeimos narių pamėgtais skaitiniais, pasiklausyti rašytojo, kuris garsėjo kaip išrankus melomanas, labiausiai vertintų muzikos kūrinių.

Didžiausias iššūkis, su kuriuo susiduria rašytojo memorialinis muziejus, – palyginti negausus autentiškų istorinių artefaktų rinkinys. Svarbiausias T. Manno laikų palikimas yra pats vasarnamis bei iš jo atsiverianti įspūdinga Kuršių marių panorama, kadaise pavergusi ir paties rašytojo širdį. Naujosios technologijos šią aplinkybę leidžia išnaudoti kaip galimybę – prieš 7-erius metus atnaujindami muziejaus ekspoziciją pasitelkėme multimedijos instaliacijas ir toliau kūrėme planus, kaip viešnagę muziejuje paversti nepamirštamu įspūdžiu.

Šiandien muziejus turi būti prisotintas kokybiško turinio, įdomaus visiems lankytojams, o ypač jauniems žmonėms, kuriems labai svarbi audiovizualinė kultūra. Naujos ekspozicijos ir turistiniai maršrutai, pagrįsti multimedijų technologijomis, gali padidinti kultūros ir istorijos paveldo objektų patrauklumą ir į muziejų privilioti daugiau jaunimo. Muziejai, konkuruodami su kokybiškas paslaugas teikiančiomis turizmo įstaigomis, lankytojams turėtų taip pat kurti komfortišką ir atpalaiduojančią atmosferą. Norėdami tapti patrauklūs turistams, muziejai turėtų siūlyti ne tik aukštos kokybės turinį, bet ir vasaros sezono metu organizuoti lauko renginius, kurie juos pamėgusiems žmonėms taptų paskata sugrįžti į muziejų.

Nuo 2020 m. Neringos muziejai kartu su Kaliningrado autonomine organizacija „Katedra“ įgyvendina dar vieną tarptautinį projektą „Immanuelis Kantas ir Thomas Mannas: *Genius loci* regiono dvasia“, sutrumpintai – „Kantomannia“. Du iškilius vokiečius, filosofą I. Kantą (1724–1804) ir rašytoją T. Manną (1875–1955) sieja jų lankytos vietos – Kuršių nerija ir Karaliaučiaus kraštas. Įkvėptos šių sutapimų, unikalų vietos paveldą ir dvasią puoselėjančios Neringos bei Kaliningrado srities kultūros organizacijos inicijavo tarptautinį projektą, kuriuo siekiama plėtoti naujus kultūrinius mainus ir turizmą regione, vystyti vietos kultūros plėtrą ir skatinti istorinio paveldo išsaugojimą. ■

Neringos muziejų archyvo nuotr.

Parodos „Kad Tėvynė gyvuotų. Lietuva ir Lenkija 1791 m. konstitucijos epochoje“ ekspozicija.

Lietuva ir Lenkija 1791 m. konstitucijos epochoje

Dr. Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Minint 230-ąsias 1791 m. gegužės 3 d. konstitucijos ir Abiejų Tautų tarpusavio įsipareigojimo įstatymo (Tarpusavio įžado) priėmimo metines Nacionaliniame muziejuje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose spalio 19 d. atidaryta tarptautinė paroda.

Parodoje, pavadintoje „Kad Tėvynė gyvuotų. Lietuva ir Lenkija 1791 m. konstitucijos epochoje“, siekta plačiau pristatyti XVIII a. antrosios pusės Abiejų Tautų Respublikos modernėjimo procesus, parodyti, kaip gimė „švelniosios revoliucijos“ epocha, kas buvo pagrindiniai naujų idėjų skleidėjai, kokiomis priemonėmis siekta stiprinti valstybę, kaip buvo kuriama konstitucinės monarchijos santvarka, kaip keitėsi tautos sąvokos turinys ir kito Tėvynės samprata, palaipsniui įgydama tautos laisvės simbolio prasmę. Parodos pavadinimas atspindi XVIII a. antrosios pusės Abiejų Tautų Respublikos raštijoje įsitvirtinusį tėvynės gerovės, jos klestėjimo ir suverenumo užtikrinimo naratyvą.

Tarptautinės parodos tikslas – žvelgiant iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) perspektyvos atskleisti 1791 m. gegužės 3 d. konstitucijos priėmimo genezę, jos turinį ir likimą, pristatant Lenkijos ir Lietuvos valdovo Stanislovo Augusto Poniatovskio valdymo laikotarpiu (1764–1795) įgyvendintų reformų iniciatorius, įdiegtų pertvarkų mastą, parodant Lietuvos visuomenės laikyseną jungtinės valstybės centralizavimo atžvilgiu bei akcentuojant Liublino unijos idėjos tvarumą, įtvirtintą 1791 m. spalio 20 d. priimtame Abiejų Tautų tarpusavio įsipareigojimo įstatyme (Tarpusavio įžade).

Parodą sudarė 7 teminės dalys, kiekvienoje jų buvo išryškintos svarbiausios Konstitucijos epochos asmenybės ir jų veikla.

Pirmojoje dalyje, pavadintoje „Valdovas ir tauta“, pristatyti pirmieji naujojo Abiejų Tautų Respublikos monarcho, Lenkijos kara-

liaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio valdymo metai, parodyta, kad Stanislovo Augusto Poniatovskio išrinkimas valdovu 1764 m. atvėrė naują jungtinės Lenkijos ir Lietuvos valstybės istorijos puslapį. Valdovo vaidmenį valstybės stiprinimo kelyje simbolizavo parodoje eksponuotas Stanislovo Augusto ceremonialinis kalavijas.

Antroje parodos dalyje „Tėvynės labui“ daugiausia dėmesio skirta 1772–1773 m. valstybės padalijimą išgyvenusios bajorijos sukrėtimui ir kilusiam susirūpinimui valstybės likimu atskleisti, parodytas to meto visuomenės pasirengimas įgyvendinti esminius švietimo sistemos, valstybės administravimo, ūkio pertvarkymus. Parodoje eksponuotas „Paulavos respublikos“ laikus menantis Turgelių bažnyčios varpas su P. K. Bžostovskio herbiniu atvaizdu kaip Apšvietos epochos idėjų įgyvendinimo Lietuvoje simbolis.

Trečioji teminė dalis „Reformų Seimas“ atvėrė Ketverių metų seimo (1788–1792) laikotarpį, padėjusį pagrindus moderniai tautai ir valstybei kurti. 1791 m. gegužės 3 d. Seimui priėmus naująjį Valdymo įstatymą – Konstituciją, Lenkijoje ir Lietuvoje buvo įvesta konstitucinė monarchija. Valdymo forma buvo pakeista taikiu būdu, bendru luomų sutarimu, todėl netrukus viešajame diskurse ji įgavo „švelniosios“, „ramiosios“, „taikios“ revoliucijos vardą.

Ketvirtojoje parodos dalyje, pavadintoje „Švelnioji revoliucija“, atskleistas Konstitucijos turinys bei per vienerius konstitucinės monarchijos gyvavimo metus šalyje įvykę pokyčiai. Konstitucijos turinį pristatė 4 teminės dalys: „Tauta“, „Valdžia“, „Teisingumas“ ir „Karyba“. Gegužės 3 d. konstitucija išplėtė tautos sampratą, pateikdama lygiavertį bajorų, miestiečių ir valstiečių traktavimą, įtvirtino įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios atskyrimo principus, o konstitucinės monarchijos metai pasižymėjo ne tik visuotiniu patriotiniu pakilimu, bet ir realiu priimtų reformų įgyvendinimu.

Penktoji parodos dalis „Konstitucija ir Lietuva“ supažindino su Lietuvos artilerijos generolo Kazimiero Nestoro Sapiegos vadovaujamos LDK parlamentinės konfederacijos veikla siekiant išsaugoti Lietuvos valstybingumą centralizacijos akivaizdoje. Parodyta, kad Lietuvos senatoriai ir pasiuntiniai Seime, siekdami užtikrinti valstybės egzistenciją, sutiko su tam tikrų Lietuvos teisių delegavimu bendroms valstybinėms institucijoms, tačiau dėl esminio Lietuvos ir Lenkijos unijos išsaugojimo klausimo nesileido į kompromisus. Nuoseklią Lietuvos atstovų veiklą Seime vainikavo 1791 m. spalio 20 d. priimtas Abiejų Tautų tarpusavio įsipareigojimo įstatymas (Tarpusavio įžadas), įtvirtinęs valstybinio dualizmo tradiciją ir atvėręs naują Lenkijos bei Lietuvos santykių bendroje valstybėje perspektyvą. Šio dokumento

Parodos ekspozicijos fragmentas.

originalas – penktosios teminės dalies ašis, o Lietuvos bajorijos pritarimą Konstitucijai liudijo parodoje eksponuoti seimelių dokumentai ir korespondencija.

Šeštoji dalis, pavadinta „Tarp išdavystės ir lojalumo“, atskleidė Konstitucijos ir Ketverių metų seimo priimtų reformų likimą. Rusijos inspiruotas konfederacijos sukūrimas bei 1792 m. vasarą įvykdyta atvira agresija prieš suverenią Lenkijos ir Lietuvos valstybę ne tik pademonstravo visuomenės pilietinę brandą, bet ir išryškino skirtingą bajorijos politinį pasirinkimą. Parodoje eksponuotas Ketverių metų seimo reformų išsižadėjusių ir tai padaryti atsisakiusių Lietuvos senatorių ir ministrų sąrašas.

M. Stachowicz. T. Kosciuškos priesaika Krokuvos Turgaus aikštėje. Karalių rūmų Varšuvoje muziejaus archyvas.

Septintojoje parodos dalyje „Kova už laisvę“ išrykintas Konstitucijos idėjų tvarumas, pasipriešinimas antrajam padalijimui, atskleistos tautos laisvės bei lygybės idėjos, didelio palaikymo sulaukusios generolų Tado Kosciuškos ir Jokūbo Jasinskio vadovautame 1794 m. sukilime. Šioje dalyje pristatyti lietuvių kalba išleisti sukilėlių dokumentai liudija visuomenėje įsitvirtinusią naują tautos sampratą, o į lietuvių kalbą XVIII a. pabaigoje ar pirmaisiais XIX a. metais išverstas 1791 m. gegužės 3 d. konstitucijos tekstas yra puikus šio dokumento reikšmės Lietuvos visuomenei liudijimas, atskleidžiantis luominės visuomenės virsmą pilietine.

Net jėga nuslopinus sukilimą bei sunaikinus Lenkijos ir Lietuvos valstybę, valstybingumo atkūrimo ir tautos laisvės idėja liko gyva. LDK valstybinio suverenumo išsaugojimo siekius liudija paskutiniojo Lietuvos didžiojo iždininko, kunigaikščio Mykolo Kleopo Oginskio ir kitų didikų kuriami Lietuvos atkūrimo projektai bei gyva Gegužės 3 d. konstitucijos atmintis, apdainuota Adomo Mickevičiaus poemoje „Ponas Tadas“, įrašyta bajorijos namų knygose, užfiksuota atsiminimuose ir taip iš kartos į kartą perduota- valstybės okupacijos sąlygomis.

Paroda „Kad Tėvynė gyvuotų. Lietuva ir Lenkija 1791 m. konstitucijos epochoje“ – pirmasis bandymas Lietuvoje pristatyti spalvingą ir sudėtingą Konstitucijos epochą, pažinti Abiejų Tautų Respublikos pakilimo ir jos sunaikinimo istoriją, skatinantis mokytis iš to meto politikų padarytų klaidų, ieškoti vidinio sutarimo, nepuoselėti iliuzijų dėl užsienio šalių nesavanaudiškos pagalbos, laiku įgyvendinti būtinas permainas visuomenėje ir valstybėje, o svarbiausia – patiems rūpintis savo Tėvynės likimu. 1791 m. konstitucijoje įtvirtinta nuostata, kad „Tauta privalo pati save ginti nuo užpuolimo ir saugoti savo vientisumą. Todėl visi piliečiai yra tautos vientisumo ir laisvių gynėjai“, ir šiandien nepraranda aktualumo. ■

Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų archyvo nuotr.

Projektas – HOMO SOVIETICUS

Dovilė LAURAITIENĖ

Tuskulėnų dvaro rūmuose Vilniuje atidarytas naujas muziejus „Projektas – HOMO SOVIETICUS“, atskleidžiantis sovietinio totalitarinio režimo pastangas kurti naują socialinę, kultūrinę ir politinę aplinką ir ugdyti „pažangų“ sovietinį pilietį.

Tuskulėnų rimties parko memorialinis kompleksas – unikali vieta, turinti ne tik didingą praeitį, bet ir slepianti sovietmečiu vykdytų nusikaltimų pėdsakus. Šioje vietoje XVI a. įkurtas Tuskulėnų dvaras turėjo karališkąjį statusą. Iki XIX a. vidurio nepaprastai puošnūs klasicizmo stiliaus dvaro rūmai klestėjo kaip vienas iš Vilniaus kultūros židinių. XX a. dvaro istorija kardinaliai pasikeitė. Čia 1944–1947 m. buvo slapta užkasami Vilniaus NKGB (Valstybės saugumo liaudies komisariato), priklausiusio MGB (Valstybės saugumo ministerijai), vidaus kalėjime kankinti ir nužudyti asmenys, kuriems SSRS (Sovietų socialistinių respublikų sąjungos) liaudies karo tribunolai skyrė mirties bausmę. Nacistinės Vokietijos okupacijos metais (1941–1944) Tuskulėnų dvaras priklausė Vincentui ir Jadvygai Antonovičiams, kurie dvare slėpė ir gelbėjo žydus.

Objektyvus žvilgsnis į sovietinę praeitį

Taigi, simboliška, kad Tuskulėnų dvaro rūmuose įrengta ekspozicija „Projektas – HOMO SOVIETICUS“, kurios tikslas – objektyviai pažvelgti į sovietinę Lietuvos patirtį okupacijos sąlygomis. Derinant naujausius istorinius tyrimus ir modernias, interaktyvias muzeologines eksponavimo formas čia siekiama atskleisti detales, kurios dažnai lieka didžiosios politikos istorijos pakraštyje. Ekspozicijos centre – žmogaus ir totalitarinio režimo santykis, aktyvi ideologinė politika ir visuomenės pastangos jai atsispirti. Tai – bandymas suprasti Sovietų sąjungoje ir sovietinėje Lietuvoje gyvenusį žmogų, vadinamą *homo sovieticus* ir parodyti, koks jis buvo ir kokiomis sąlygomis gyveno. Tekstais, atsiminimų fragmentais, daiktais ir kitais šį laikotarpį atspindinčiais eksponatais stengiamasi atskleisti laikmečio dvasią ir sovietinės epochos ypatybes.

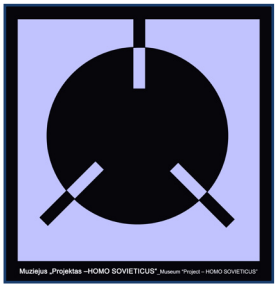

Muziejaus „Projektas – HOMO SOVIETICUS“ logotipas.

Siekiant pabrėžti sovietmečio vidines priešingybes ir paradoksus ekspozicija pateikiama trimis lygmenimis: viršutinėje dalyje rodoma tai, kas buvo viešai matoma, oficialiai skelbiama ir propaguojama; per vidurį – tai, kas buvo žmonių kasdienybė, kas buvo laikoma „normaliu“ dalyku; apačioje – nukrypimai nuo sovietinių „normų“: nuo nusikalstamumo iki nepasidavimo ir priešinimosi sistemai ir pan.

Žinoma, toks padalijimas sąlygiškas – juk gyvenime viskas susipina. Galbūt ne vieno eksponato vieta lankytojams kels abejonių, atrodys, kad jį reikėtų perkelti kitur. Tai suprantama – juk daugelis sovietmečio reiškinių ar procesų vertinami nevienareikšmiškai. Eksponatų, kurių yra per 200, aprašuose siekta pabrėžti sovietinės tikrovės paradok-

salumą, vidinius prieštaravimus. Citatos iš įvairių šaltinių dažnai ne tik papildo ar paaiškina atskirus eksponatus, bet ir pateikia kitokį, skirtingą to paties reiškinio vertinimą.

Visa tai atskleidžia esminį šios ekspozicijos bruožą – ji nebaigtinė, kaip ir pastangos suprasti ir įvertinti sovietmetį. Todėl visus lankytojus kviečiame prisidėti prie tolesnės ekspozicijos plėtros – pasidalyti savo atsiminimais, pasiūlymais, kritika, nuotraukomis ar daiktais, pasakojančiais sovietmečio istorijas.

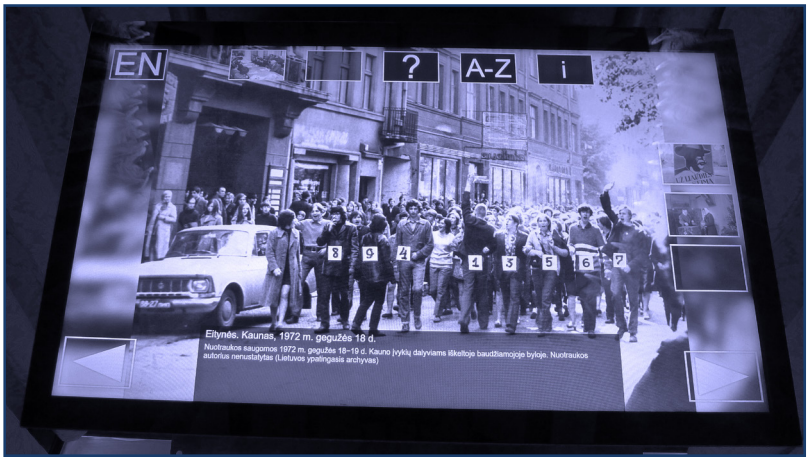

Kiekvienos ekspozicijų salės centre įtaisyta interaktyvi erdvė.

Unikali ekspozicija

Tuskulėnų dvaro rūmai – dviejų aukštų pastatas. Pirmajame aukšte yra ekspozicijų erdvė, joje dominuoja raudona spalva – aliuzija į sovietinę praeitį. Įrengiant unikalios konstrukcijos ekspoziciją išsaugotos autentiškos to laikmečio grindys, sienos ir lubos. Jas lankytojai mato pro ažūrines lubas ir stiklines grindis. Ties įėjimu į teminę salę vitrinoje matomas ekspozicijos logotipas – žmogaus kaukolės pavidalo laikiklis, kuris lankytojus lydi vaikštant po muziejų. Ekspozicija dėl vienodo apipavidalinimo primena laboratoriją, kurioje vyko eksperimentai kuriant *homo sovieticus*.

Ekspozicija suskirstyta temomis: kultūra, kasdienybė, religija, tapatybės transformacija, moralės ir vertybių kaita. Visas temas jungia Prisiminimų alėja, kurioje galima pamatyti sovietų laikais gyvenusių žmonių ar ideologizuotų personažų portretus ir trumpus pristatymus. Einant alėja girdėti tų laikų prisiminimai – vieni garsai tyla, kiti – garsėja. Susipažinti su ekspozicija, jos eksponatais ar personažais galima naudojantis išmaniuoju gidu. Perėję Prisiminimų alėją lankytojai patenka į užuolaidomis pridengtą „autentišką zoną“. Čia jie tampa interaktyvaus filmo „Vienas žmogus, du likimai“ dalyviais, gali pareikšti savo nuomonę bei pasitikrinti, kiek juose pačiuose yra *homo sovieticus* bruožų.

Kiekvienos ekspozicijų salės centre – interaktyvi erdvė, kuri aktyvuojama lankytojui įžengus į užuolaida apribotą erdvę virš stiklinių grindų. Čia galima pasižiūrėti vaizdo siužetus, kuriuose demaskuojama sovietinė propaganda, peržiūrėti nuotraukų galeriją, dalyvauti viktorinoje, susipažinti su sovietinio laikmečio žodynu.

Antrajame aukšte įrengtos edukacinei ir kultūrinei veiklai skirtos erdvės, pritaikytos neįgaliesiems. Iš anksto užsisakius galima išbandyti interaktyvų (kompiuterinį) žaidimą „Sovietinis inkubatorius“. Žaisdami lankytojai atsiduria sovietinio gyvenimo aplinkoje, o pakliuvę į įvairias to meto situacijas turi pasirinkti savo likimą. Informacija apie siūlomus edukacinius užsiėmimus ir kita naudinga informacija skelbiama interneto svetainėje www.tuskulenumemorialas.lt.

Ekspozicijos „Projektas – HOMO SOVIETICUS“ istorinės dalies koncepcijos autoriai: dr. Rasa Čepaitienė, dr. Valdemaras Klumbys, dr. Margarita Matulytė, dr. Zita Pikelytė, Virginija Rudienė, dr. Arūnas Streikus. ■

OLKM archyvo nuotr.

Archeologijos ekspozicija „Kurtina“

Roma SONGAILAITĖ

Rugpjūčio 1 d. Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje (MLIM) atidaryta archeologijos ekspozicija „Kurtina“.

Kurtina (pranc. courtine) – gynybinė siena tarp dviejų pilies bokštų arba siena (pylimas), jungusi gretimus tvirtovės bastionus. Ekspozicija kaip tik įrengta piliavietės teritorijoje atkurtoje šiaurinėje kurtinoje tarp Princų Friedricho ir Karlo bastionų, po žemių pylimu. 1500 kv. m erdvėje telpa dvi ekspozicijų salės, rūbinė, fojė, edukacinių užsiėmimų klasė, pagalbinės ir techninės patalpos. Pastate įrengta šiuolaikinė šildymo ir ventiliavimo sistema, ekspozicijų salėse sukurianti eksponatams tinkamas temperatūros ir drėgmės sąlygas, sumontuoti modernūs projektoriai.

Būtinybę įrengti ekspoziciją lėmė keletas faktorių. Kaip tik buvo atlikti Klaipėdos pilies regeneravimo darbai, t. y. atstatyta šiaurinė kurtina, o Mažosios Lietuvos istorijos muziejus, savo fonduose saugantis gausią ir įdomią Klaipėdos senamiesčio archeologinių tyrimų medžiagą, neturėjo ekspozicijos, kuri plačiau pristatytų viduramžių ir naujųjų laikų Klaipėdą. Be to, 2014 m. Klaipėdos piliavietėje atlikti tyrimai suteikė daug informacijos apie viduramžių pilį – rasta gausybė XV a. radinių: segių, žiedų, žvejybinių kabliukų ir kt. 2016 m. atliekant archeologinius tyrimus buvo aptikti XIII a. vid.–XV a. pab. datuojami Klaipėdos priešpilio (viduramžių miesto) sluoksniai su užstatymų fragmentais. Projektuotojams pavyko juos sėkmingai įkomponuoti ekspozicijos erdvėse.

Ekspozicijoje pristatoma Klaipėdos pilies ir miesto raida XIII–XVIII a., gausią ir informatyvią archeologinę medžiagą papildo istoriniai šaltiniai. Viena ekspozicijų salė skirta 1252–1525 m. laikotarpiui, kita pristato XVI a. pr.–XVIII a. pab. Klaipėdą.

Pirmosios salės ekspozicijos fragmentas.

Klaipėdos pilies istorija

Pirmojoje salėje 56 kv. m plote eksponuojama in situ (iš lot. k. – susidarymas pirmykštėje vietoje) XV a. Klaipėdos viduramžių miesto atodanga. Tai – medinio pastato struktūros: medinių lentų grindys, sienojai, molinė asla, atviras plytų židinys. Šis išsaugotas senojo miesto (pilies priešpilio) fragmentas yra vienas ankstyviausių, atspindintis to meto miesto istoriją. Atodangą nuo 2018 m. konservuoja muziejaus restauratorė Elena Gvildytė. XIII a. antrosios pusės–XV a. kultūrinio sluoksnio tyrimus piliavietėje filmuotoje medžiagoje pristato ilgametis piliavietės tyrėjas akademikas, prof. habil. dr. Vladas Žulkus.

Šioje ekspozicijų salėje lankytojai supažindinami su kasdieniu archeologo darbu, specialiaisiais radinių tyrimais, jų konservavimu ir restauravimu. Sukurtas informacinis terminalas „Klaipėdos pilies tyrimai“ plačiau supažindina su Klaipėdos pilies archeologinių tyrimų istorija nuo 1968 m. iki 2018 m., archeologų

A. Tautavičiaus, V. Žulkaus, Paminklų konservavimo instituto Klaipėdos skyriaus darbuotojų, Klaipėdos miesto savivaldybės ir muziejaus direktoriaus J. Genio darbais stengiantis išsaugoti bei įveiklinti šį objektą.

Eksponuojami archeologiniai radiniai ir istoriniai šaltiniai supažindina su pilies gyventojų kasdienybe, prekybos ypatumais, karyba. Tarp eksponatų – retai Lietuvoje randamos piligriminės segės, per 600 žvejybinių kabliukų ir žvejybos įrankių, daugiau nei 200 arbaleto ir lanko strėlių antgalių, atspindinčių žemaičių ir lietuvių kovas su Ordino pilies įkūrėjais. Eksponuojamas ir „ordino riteris“ su šarvų, aprangos ir ginkluotės rekonstrukcijomis, kurias pagamino VšĮ „Viduramžių pasiuntiniai“.

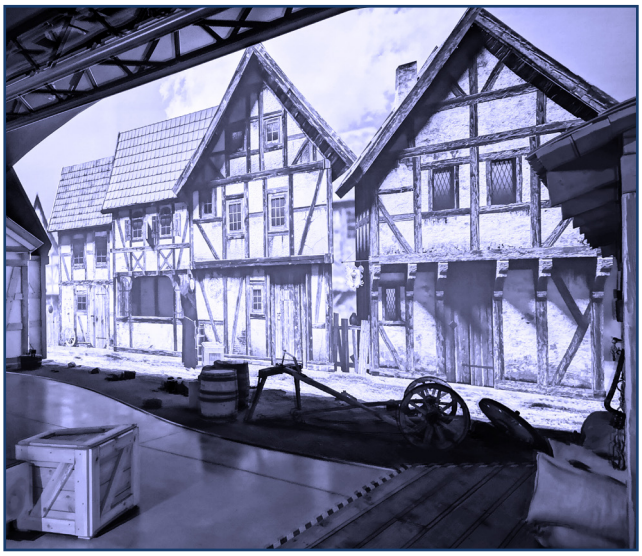

Antrosios salės ekrane rodomas filmas.

Klaipėda po Reformacijos

Antrojoje salėje pristatoma Klaipėda po Reformacijos iki XVIII a. pabaigos. Pagrindinės ekspozicijos vitrinų temos – „Laivų statyba ir laivininkystė“, „Jūrinė prekyba“, „Amatininkų cechai Klaipėdoje“, „Laisvalaikis ir pramogos“, „Mokykla“ ir kt. Čia eksponuojami archeologiniai radiniai, leidžiantys suvokti to laikmečio Klaipėdą. Šioje salėje istorinė medžiaga pateikiama 5-iuose interaktyviuose kompiuteriuose-terminaluose, kuriuos rankose laiko Klaipėdos Metraštininkai: tai pasakojimai apie Reformaciją, Klaipėdoje veikusius įstatymus ir tvarką, miestą XVII–XVIII a. karų audrose, medicinos, sveikatos situaciją ir kt. Ekspozicijos vitrinose sukurtos hologramos: XVII a. gyvenamojo kambario ir virtuvės 3D miniatiūros, XVII a. miestiečio laisvalaikis, taip pat eksponuojamas iki žmogaus ūgio padidintas koklis, atspausdintas naudojant 3D technologiją. Prie salės vakarinės salės sienos įrengtoje 15 x 6 m dydžio projekcijoje rodomas filmas (35 min), kuriame Klaipėdos aktoriai pagal istoriškai pagrįstą scenarijų pasakoja apie XVII a. Klaipėdos miesto gyventojus ir jų buitį, amatininkus ir jų gaminius. Filmas įgarsintas lietuvių ir anglų kalbomis.

Naujosiose ekspozicijų salėse įrengtas distancinis ekspozicijos valdymas, leidžiantis ją valdyti iš bet kurio pasaulio taško, įrengta 12 interaktyvių kompiuterių-terminalų, sukurta ir daugiau instaliacijų, supažindinančių su viduramžių pilimi ir leidžiančių pajausti naujųjų laikų Klaipėdą. Audiogidas lietuvių, anglų, vokiečių ir rusų kalbomis neleidžia pasiklysti tarp daugybės ekspozicijos temų.

Ekspoziciją kartu su dizaino studija „Klemencov group“ įrengė MLIM archeologai – direktorius dr. Jonas Genys, Ramunė Bračiulienė, Dmitrijus Papariga, Roma Songailaitė, restauratorės Jolanta Mažeikaitė ir Liolė Rutkaitienė. Istorinius tekstus parengė MLIM istorikai Zita Genienė ir dr. Julius Žukas. Tekstų korektorė – Roma Nikžentaitienė, vertėja į anglų kalbą – Laimutė Servaitė. Nuoširdžiai dėkojame dr. Raimondai Nabažaitei už filmuotą archeologinių tyrimų medžiagą, Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus P. Gudyno restauravimo centro vadovei Jūratei Senvaitienei ir restauratorėms, kurios per keletą metų ekspozicijai konservavo ir restauravo daugiau kaip 700 eksponatų. ■

D. Paparigos nuotr.

Videoinstaliacija J. Zikaro namuose-muziejuje.

Juozo Zikaro namai ar muziejus?

Daina KAMARAUSKIENĖ

Po metus trukusios rekonstrukcijos 2021 rugsėjo 30 d. duris atvėrė skulptoriaus Juozo Zikaro (1881–1944) namai-muziejus.

Kaune, ant „Pelėdų kalno“, greta I-osios M. K. Čiurlionio galerijos ir Kauno meno mokyklos esantis medinis namas po restauravimo atsiskleidė paprastu, tačiau iškalbingu grožiu. Čia visai naujai sužibo atnaujintas unikalus Art Deco stiliaus linoleumas, subtilios langų detalės, skalbykloje rasti tarpukario sienų dekoravimo trafaretų pavyzdžiai, unikalūs, lietuviški, liaudiškais ornamentais puošti kokliai.

Kiekviena šio pastato, kiemo, sodo detalė apipinta istorijomis, namui suteikiančiomis „gyvo“ pasakotojo galią. Ką, pavyzdžiui, reiškia „Kalakutės varteliai“, „Bučinių terasa“? Pasirodo, vartelius, griežtai reikalaujant žmonai, skulptorius turėjo įtaisyti, mat Zikarų kalakutė buvo įsigudrinusi žnaibyti viešėti ateinančių ponių kojas, sugadindama brangias šilko kojines. Terasa, kurią šiaip mėgo visi šeimos nariai, vakarais tapdavo augančių jaunuolių slaptų pasimatymų ir aistringų bučinių vieta.

Šiame name nuo 1959 m. veikė pirmasis privatus ir slaptas J. Zikaro muziejus, kurį įrengė jo mylima duktė Alytė. Dukra tapo tuo dosniu ir neišsemiamu autentiškų istorijų šaltiniu, iš kurio gausiai sėmėsi muziejaus darbuotoja, dabartinė muziejaus vadovė Rasa Jonė Ruibienė. Alytė ir šiandien namams suteikia nepakartojamo žavesio, nes dalijasi tikromis istorijomis. Jos gyvi pasakojimai ir tapo naujos ekspozicijos atspirties tašku. Tuo labiau, kad 2001 m. perduodama tėvų palikimą muziejui, ji prašė, kad namai liktų namais, o ne virstų tik muziejumi.

Išlaviruoti tarp namų ir muziejaus kuratoriui ar architektui visuomet yra didelis iššūkis, nes sukurti „laisvą“ atmosferą, kurioje žiūrovas jaustųsi kaip namie ir taip pat apsaugoti unikalius eksponatus yra nelengva užduotis. Vis dėlto šiuo atveju po ilgų diskusijų tai suderinti pavyko suvokus, kad žiūrovas į šiuos namus ateina kaip svečias, tad ir turi jaustis taip, lyg visą laiką būtų lydimas

Motinos ir dukters kambarys pripildytas ne daiktų, o emocijų.

šeimininkų.

Rengiant naująją ekspoziciją buvo sunku atsispirti pagundai kartoti ankstesnę, buvusią dar prieš restauravimą. Vis dėlto pradėjus kurti pastato dramaturgiją, išryškinant tam tikrus šeimos gyvenimo būdo ypatumus, atsirado poreikis ekspozicijai suteikti daugiau emocijų, kurti ypatingą atmosferą, pasitelkiant labiau teatrui ar šiuolaikiniam menui būdingas formas – videomeną, garsą, menines instaliacijas.

Ankstesnėje ekspozicijoje pagrindinis herojus buvo J. Zikaras ir jo kūryba, o šioje susikoncentruota ir į šeimos gyvenimą, santykius, kasdienius užsiėmimus ir malonumus. Todėl čia pasigirsta išdykaujančių vaikų juokas, bėgiojančių vaikiškų kojyčių trepsėjimas, mat dukra yra pasakojusi, kaip jai su broliais smagu buvo lėkti ratu per visus pereinamus kambarius. Valgomajame suskamba italų opera, primenanti Zikaro ir jo bičiulio tapytojo Jono Mackevičiaus susitikimus šiam grįžus iš kasmetinės kelionės į Kaprį. Tuomet jie, gurkšnodami itališką citrinų likerį, kalbėdavosi svajodami apie lietuviams itin tinkamą gyventi ir kurti salą.

Koridoriuje lankytoją pasitinka didžiulis pulkas žmonių. Tai – videoinstaliacija, sukurta iš daugybės veidų ir siluetų. Ji primena tuos laikus, kai Zikarų namai buvo vieta, kurią mėgo ir prezidento žmona, ir poetai, dailininkai, ir Zikaro studentai ar Žaliakalnio gyventojai. Čia kvepėjo Anelės Zikarienės šviežiai malama kava ir gardžiais cinamoniniais sausainiais. Tad ir dabar lankytojus dažnai pasitinka įprasti šių namų kvapai, ne veltui muziejaus darbuotojos rytais mala kavos pupeles. Zikarų svetainėje buvo ne tik aptarinėjamos kultūros ir politikos aktualijos, bet ir smagiai žaidžiama šachmatais, kortomis, loto.

Ruošiantis restauruoti pastatą ir pajudinus svetainės spintą, netikėtai buvo aptikta Alytės slėptuvė, kurioje saugoti antikomunistiniai, antisovietiniai eilėraščiai. Tad nekeista, kad

Zikarų namuose kvepėjo šviežiai malta kava ir cinamoniniais sausainiais.

Išsaugota J. Zikaro apranga.

Zikaro dukra išdrįso įkurti „Laisvės“ statulos ir pirmųjų lietuviškų pinigų kūrėjo muziejų.

Motinos ir dukters kambaryje buvo mažiausiai išlikusių autentiškų baldų ir daiktų, tad šis kambarys pripildytas ne daiktų, o emocijų, kurias kuria videoinstaliacija ir meninė erdvėje skriejančių laiškų instaliacija. Būtent per šias priemones skleidžiasi įvairiausių jausmų spektras: nuo begalinės mamos ir vaikų tarpusavio meilės iki dramatiškų vyro ir žmonos santykių, kai reikėjo laidoti 2 mažamečius vaikus arba kai buvo gauta žinia, kad kasant vokiečiams tranšėjas buvo susprogdinti dar 2 sūnūs. Tik po dailininko savižudybės, kuriai jis ryžosi norėdamas apsaugoti žmoną ir dukrą nuo tremties, paaiškėjo, kad iš tikrųjų sūnūs sveiki ir gyvi, laimingai emigravę į JAV ir Australiją. Prietema, erdvėje subyrantys motinos, vaikų veidai, mamai negrabia vaikiška ranka rašyti atvirukai, siųsti iš miegamojo į svetainę, ir sklendžiantys laiškai, kuriuose vyras su žmona dalijasi begaliniu skausmu, kuria jautrią, išskirtinę atmosferą.

Namai pripildyti daug mačiusių autentiškų daiktų, baldų, meno kūrinių. Tėvo ir sūnų kambaryje bene įdomiausias išskirtinis I-ojo pasaulinio karo laikų dizaino pavyzdys – vokiečių karininkų modifikuojama lova-stalas. Ji labai pravertė, kai mažoje erdvėje reikėjo ir miegoti, ir dirbti. Čia tėvas piešė (ne rašė!) mokymo planus Kauno meno mokyklos jauniesiems skulptoriams, o berniukai ruošė namų darbus. Pažymių knygelės atskleidžia, kad išdaigos ir meistravimas tėvo dirbtuvėje jiems rūpėjo tikrai labiau nei mokslai.

Atskira ekspozicijos dalis – dailininko dirbtuvė, kurioje jis kūrė, priiminėjo draugus, potencialius užsakovus, buvo paruošęs savo kūrinių ekspoziciją. Remiantis gausiomis išlikusiomis nuotraukomis siekta ne tiek atkurti, kiek atskleisti dirbtuvės nuotaiką. Tuo tikslu sukurtos dar 2 meninės instaliacijos, kuriose panaudoti dailininko studijiniai piešiniai, eskizai ir skulptūros. Šios instaliacijos leidžia ne tik daugiau pamatyti, su daugiau kuo susipažinti, bet ir pajusti darbinę atmosferą.

Šį muziejų dėl jo nedidelių erdvių, kaip ir daugelį kitų memorialinių muziejų, geriausia pažinti keliaujant su gidu, vadovu, pasakotoju. Norintiems jį atrasti savarankiškai ir trokštantiems išsamiau susipažinti su Zikaro gyvenimu ir kūryba yra sukurtas informacinis terminalas, kuriame pateikiama visa gausi archyvinė medžiaga ir kūrinių katalogas.

Ekspoziciją užbaigia skulptoriaus Petro Rimšos po mirties nulietos J. Zikaro rankos, sukūrusios taip svariai į mūsų dailę ir istoriją įsiliejusius kūrinius. Muziejus kviečia čia praleisti ne vieną valandą, o išėjus pasijusti lyg grįžtant iš svetingų Zikarų namų.

Parodos kuratorės: Daina Kamarauskienė, Rasa Jonė Ruibienė, architektė Rasa Butiškytė, meninių instaliacijų autorius Saulius Valius, videoinstaliacijų autoriai: Aistė Valiūtė, Domantas Plechavičius. ■

J. Mocevičiūtės nuotr.

A. Galdiko muziejus įsikūręs unikalioje istorinėje erdvėje.

Dailininko A. Galdiko muziejuje laukia išskirtinės patirtys

Ieva KUZMINSKAITĖ-STAIGIENĖ

Vilniuje atsirado nauja kultūros erdvė – rugsėjį Arklių gatvėje duris atvėrė žymaus lietuvių dailininko Adomo Galdiko muziejus.

Vilniaus senamiestyje įsikūrusi įspūdingo grožio, unikali istorinė erdvė kviečia lankytojus ne tik išvysti vertingiausius skirtingo laikotarpio A. Galdiko kūrinius, bet ir su dailininko kūryba susipažinti netradiciniu būdu – sujungiant meno teoriją ir individualius potyrius.

A. Galdikas (1893–1969) – vienas žymiausių moderniosios lietuvių dailės tapytojų, grafikų, scenografų, pirmasis, siekęs sujungti liaudies ir moderniojo meno pasiekimus. Žymus estų poetas, meno kritikas, čiurlionistas Aleksis Rannitas jį pavadino vienu reikšmingiausių Lietuvos dailininkų po Mikalojaus Konstantino Čiurlionio, autentišku jo poetinio, abstraktaus pasaulio tęsėju. A. Galdikas buvo pirmasis lietuvių modernusis dailininkas, pripažintas Prancūzijoje – po 1931 m. vykusios jo darbų parodos Paryžiuje Liuksemburgo muziejus buvo įsigijęs net du kūrinius, dailininką įvertino ir prancūzų meno kritikai, tačiau Lietuvoje tiek tarpukariu, tiek sovietmečiu ir net iki dabar Galdiko kūryba likusi meno paribiuose.

Naujai įsikūrusiame A. Galdiko muziejuje saugoma per 260 įvairaus žanro dailininko kūrinių: natiurmortų, peizažų, moterų portretų, grafikos, abstrakcijų, dalis darbų – dar niekur neeksponuoti. Tai didžiausia privati A. Galdiko darbų kolekcija Lietuvoje, priklausanti muziejaus įkūrėjui, kolekcininkui Arnui Jurskiui.

Ne tik pamatyti, bet ir pajausti

Pirmojoje muziejuje eksponuojamoje parodoje „Žvelgiu į peizažą...“ galima pamatyti visų stilistinių etapų A. Galdiko peizažų – nuo ankstyvųjų neoromantinių, realistinių, simbolistinių iki lyrinių abstrakcijų, kurtų emigracijoje – eksponuojami vertingi

Muziejaus erdvė alsuoja subtilia prabanga.

Freiburgo ir ypač reti Paryžiaus laikotarpių paveikslai. Parodoje galima išvysti ir žymųjį „Žydo Barucho portretą“ (1925–1926), brangiausią aukcione įsigytą A. Galdiko kūrinį Lietuvoje.

A. Galdiko muziejuje žymiausius autoriaus darbus galima ne tik pamatyti, bet ir pajausti. Muziejuje vyksta patyriminiai edukaciniai užsiėmimai „Adomo Galdiko tapyba – tavo sielos peizažas“, kurias lydi gamtos garsai, aromaterapija, leidžiantys lankytojams čia ir dabar pasinerti į menininko pasaulėžiūrą, giliau suvokti jo kūrybą. Lankytojai individualiai išgyvena paveiksluose atspindėtas akimirkas, su dailininko biografija susipažįsta stebėdami unikalią archyvinę medžiagą, gilina modernaus peizažo istorijos žinias. Tai pagrindinė muziejaus koncepcija – lankytojų laukia ne sausi, teoriniai parodų pristatymai, o netradiciniai patyrimai.

Išskirtinės patirtys

Apsilankyti muziejuje kviečiama mažomis, iki 10 asmenų, grupėmis. Tokia koncepcija pasirinkta siekiant, kad lankytojai ne greitai prabėgtų muziejaus erdves, o ramiai atsikvėptų, jausdamiesi lyg namie (muziejuje vaikštoma su šlepetėmis).

Į 1,5 val. trunkantį patyriminį edukacinį užsiėmimą „Adomo Galdiko tapyba – tavo sielos peizažas“ atėjusių lankytojų laukia ekskursija su gidu. Jis supažindina su muziejaus pastato, kolekcijos istorija ir muziejuje vykstančia paroda „Žvelgiu į peizažą...“, kurioje eksponuojami skirtingų A. Galdiko kūrybos etapų peizažai – nuo pačių ankstyviausių, kur tarpusavyje dar derinamos realistinės ir simbolistinės, neoromantinės tendencijos, vėlyvesnių tarpukario, kur matomos Vakarų Europos modernių judėjimų – impresionizmo, postimpresionizmo, ekspresionizmo, fovizmo, kubizmo – įtakos, iki pačių brandžiausių. 1944 m. A. Galdikui emigravus į Vokietiją, peizažuose triumfuoja visiškai skaidrūs spalviniai išlydžiai, o vėliau, 1947–1952 m. Paryžiuje stebint lyrinės abstrakcijos judėjimą, ir Niujorke, abstraktaus ekspresionizmo meninėje aplinkoje, tapomi A. Galdiko peizažai tarytum išsilieja abstrakčioje erdvėje.

Vėliau ekskursijos dalyviai konferencijų salėje klausosi paskaitos apie modernųjį peizažą bei A. Galdiko kūrybą ir asmenybę, išvysta unikalią archyvinę vaizdo ir fotomedžiagą apie dailininko kūrybą ir gyvenimą, o mūvėdami muziejinėmis pirštinėmis gali net pavartyti dailininko eskizų sąsiuvinius, tapybinius etiudus.

Galiausiai, patyriminėje užsiėmimo dalyje, lydint meditaciniams gamtos garsams ir aromaterapiniams miško kvapams, dalyviai kuria savo individualų emocijų peizažą – savo sielos medį. A. Galdiko kūryboje medžiai, augalai veikia kaip žmogaus jausmų

paralelė, tad kiekvienam suteikiama galimybė susikurti ir paanalizuoti savo emocijų peizažus. Po meditacinės patirties lankytojai kviečiami dar kartą savarankiškai apžiūrėti ekspoziciją ir tapytojo kūrinius pamatyti jau kitomis akimis.

Atgimusi istorinė erdvė

Muziejaus fasadas ir interjeras – taip pat išskirtiniai. Subtilia prabanga alsuojanti istorinė muziejaus erdvė mena XIX a. II pusę, kuomet čia gyveno bajoraitė Bialorozaitė fon Römer. Iš Sankt Peterburgo jos pasikviestas architektas Vikentijus Gorskis sukūrė įspūdingą brandaus istorizmo fasadą. Vėliau, sovietmečiu, šiose patalpose veikė vaikų biblioteka, buvo šiek tiek pakeista patalpų architektūra, o prieš įkuriant muziejų čia buvo įsikūręs Vilniaus miesto centrinės bibliotekos muzikos ir meno filialas.

Vos per metus patalpų erdvės atgimė iš naujo – iš apleistų, sovietmetį menančių erdvių gimė preciziška interjerą turintis muziejus. Atliekant pastato remontą pastatas restauruotas, išsaugoti autentiški stiuko lipdiniai, atidengti ir konservuoti XIX a. freskų fragmentai, išsaugoti Jovitos Dovydėnienės kurti vitražai.

Šiuolaikinį muziejaus interjerą su istorinio paveldo akcentais kūrusi architektė Jurgita Paškevičiūtė su bendraautorėmis Margarita Čeremnych ir Marija Stonyte buvo apdovanotos Lietuvos dizaino prizu „Geras dizainas“, įteikiamu už geriausią interjero dizainą Lietuvoje.

Architektė J. Paškevičiūtė pasakoja: „Atkurti pastato keturių šimtmečių istoriją, kur susipina barokas, Renesansas, gotika, atsargiai nušluostyti dulkes, kad sužibėtų praeitis, nepadaryti klaidų, kurių būtų neįmanoma pataisyti, – be galo atsakingas ir brangiai kainuojantis darbas. Sluoksnis po sluoksnio atidengėme suniokotą paveldą, plėšėme sluoksnius sovietinių tapetų, atvėrėme nuostabių freskų likučius, prikėlėme sienų lipdinius. Užsakovas skyrė daug lėšų jiems išsaugoti ir grąžinti. Didžiausias iššūkis buvo suderinti naujausias technologijas – apšvietimo, vėdinimo, kondicionavimo, kad nepakenktume pastato autentiškumui. Italijoje užsakinėjome specialius dažus, pagamintus pagal XVII a. technologijas. Grindų plytelės buvo gaminamos iš specialaus molio, kad atkartotų praėjusių amžių autentiką. Net langų rankenėlės, šviestuvai buvo gaminami specialiai šiam pastatui. Nuotraukų iš praeities neturėjome. Pats pastatas mums diktavo savo istoriją, interjero koncepciją ir dekoro elementus.“

Apsilankyti Galdiko muziejuje galima iš anksto susitarus ir rezervavus patogų laiką. Visos muziejaus erdvės (200 kv. m.) nuomojamos verslo susitikimams, konferencijoms ir kitiems renginiams. ■

V. Darulio nuotr.

Muziejuje eksponuojama pirmoji paroda „Žvelgiu į peizažą...“

Parodų kaleidoskopas

Paroda – padėka donatoriams

Spalio 21 d.–gruodžio 31 d. Vilniaus paveikslų galerijoje veikė paroda „Hommage donatoriams. Vilniaus paveikslų galerijos pradžia“. Tai – dėkingumo aktas žmonėms, kurie aukojo meno kūrinius XX a. pradžioje įkurtoms muziejinėms institucijoms. Šiandien jų kolekcijos sudaro seniausią, vertingą Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus eksponatų branduolį. Paroda sudaryta iš keturių skyrių: „Vladislovo Tiškevičiaus kolekcija“, „Kanuto ir Boleslovo Rusecků rinkinys“,„Fiorentinių dinastijos palikimas“,„Antono Kolb-Seleckio įnašas“.

Lodovikas Liparinis (1800–1856). Horacijų priesaika.

Po 1863 m. sukilimo pralaimėjimo Vilniuje neliko muziejų, pristatančių Lietuvos kultūros ir meno paveldą, buvo uždrausta prekyba antikvariniais daiktais, galinčiais priminti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikus. 1905 m. caras Nikolajus II paskelbė manifestą, suteikusį pilietines spaudos, draugijų steigimo laisves, tad visuomenės veikėjai, filantropai 1907 m. įkūrė Vilniaus mokslo ir meno muziejaus draugiją ir Vilniaus mokslo bičiulių draugiją. Per trumpą laiką sukaupta didžiulė istorijos, archeologijos, gamtos, kultūros objektų kolekcija.

LNDM informacija

Vilniaus modernistas

Lietuvos dailės mylėtojams XIX–XX a. sandūros Lietuvos ir Lenkijos dailininko, Vilniaus modernizmo atstovo Stanislovo Bohušo Sestšencevičiaus kūrybą dviejose parodose pristatė Suvalkų apskrities muziejus. Spalio 4 d.–gruodžio 4 d. Marijampolės krašto ir Prezidento Kazio Griniaus muziejuje veikė paroda „Stanislovas Bohušas Sestšencevičius. Medžio raižiniai ir piešiniai spaudoje“. Parodoje eksponuotos spaudos iliustracijos ir reprodukciniai medžio raižiniai, 1894–1927 m. pasirodę Lenkijos spaudoje.

S. Bohušo Sestšencevičiaus iliustracija.

Spalio 28 d.–gruodžio 15 d. Vilniaus paveikslų galerijoje veikusioje parodoje eksponuoti svarbiausi Lenkijoje ir Lietuvoje saugomi S. Bohušo-Sestšencevičiaus kūriniai, pristatantys įvairias dailininko kūrybos sritis. Tai – buitinio žanro paveikslai ir piešiniai, *art nouveau* bruožų turinčios simbolistinės kompozicijos, iliustracijos vilnietiškojo kabareto „Ach“ leidiniams, XX a. pradžios Vilniaus gatvių ir aristokratų salonų gyvenimo vaizdai.

Marijampolės krašto ir Prezidento Kazio Griniaus muziejaus ir LNDM informacija

Nekrošiaus Meno fortas

Spalio 15 d. Raseinių krašto istorijos muziejuje atidaryta paroda „Eimunto Nekrošiaus Meno fortas“. Režisieriaus kūryba daugiau kaip 3 dešimtmečius buvo tarptautinės teatro bendruomenės dėmesio centre. Vienam iškiliausių šiuolaikinės Lietuvos kultūros kūrėjų tarptautinį pripažinimą pelnė unikalus, į nieką nepanašus meninis mąstymas, apibendrintas terminu „Nekrošiaus teatras“.

Antono Čechovo „Dėdė Vania“. Rež. Eimuntas Nekrošius, 1986. Spektaklio scena.

Parodoje pristatyti E. Nekrošiaus statyti spektakliai, jų scenovaizdžių elementai, piešiniai, eskizai, kostiumai ir fotografijos iš asmeninių archyvų. Ekspozicija, apkeliavusi režisieriaus kūrybai reikšmingas vietas Italijoje, Rusijoje, Lenkijoje, Nacionalinę dailės galeriją, Lietuvos teatro, kino ir muzikos muziejų, grįžo į Eimunto Nekrošiaus gimtinę – Raseinių kraštą, kuri visada suteikdavo ramybę jo kūnui ir sielai.

RKIM informacija ir archyvo nuotr.

Didžiausia medalio meno paroda

Spalio 27 d. Lietuvos nacionaliniame muziejuje atidaryta didžiausia tarptautinė medalio meno paroda Baltijos šalyse – XI Baltijos medalių trienalė. Joje pristatyti 70-ties menininkų iš Lietuvos, Latvijos, Lenkijos ir Švedijos darbai. Tai ne tik lengvai atpažįstami, klasikinės formos ir stilistikos medaliai, sukurti iš bronzos, žalvario ar sidabro, bet ir kiek neįprasti, konceptualūs medalio objektai, pagaminti iš plastiko, stiklo, komponuojant plieninę vielą ar panaudojant kelias skirtingas medžiagas.

Daumantas Kučas. Barbora ir Žygimantas. 2021.

Žvelgiant į parodos eksponatus buvo matyti, kad Lietuvos medalių kūrėjai daugiausia seka klasikine tradicija, latvių medaliai išsiskiria vyraujančiu nedideliu formatu, o Lenkijos menininkams būdingas konceptualus požiūris, stiliaus įvairovė. Parodą lydėjo išsamus parodos katalogas anglų kalba, ekskursijos su parodos kuratore Lina Kalinauskaite, edukacinės veiklos, interaktyvus žaidimas su „Actionbound“ programėle ir šešių virtualių paskaitų ciklas.

LNM informacija ir archyvo nuotr.

Niujorko avangardistas

Lapkričio 20 d. Nacionalinėje dailės galerijoje atidaryta unikali tarptautinė paroda „Jonas Mekas ir Niujorko avangardas“. Paroda atvėrė itin platų pasaulinio garso kino kūrėjo Jono Meko (1922–2019) veiklos spektrą, aprėpdama ne tik jo filmus, bet ir intelektinį bei organizacinį darbą puoselėjant naują požiūrį į kiną.

Po Antrojo pasaulinio karo Niujorke

Jonas Mekas prie užmūryto pagrindinio įėjimo į įsigytą teismo pastatą, kuriame netrukus įsikurs Antologijos filmų archyvas, 1979. Jonas Mekas Estate nuosavybė.

augo alternatyvaus meno judėjimas: būrėsi nepriklausomos menininkų grupės, kūrėsi jų valdomos erdvės ir kooperatyvai. J. Mekas buvo svarbus šio vyksmo dalyvis: kartu su bendraminčiais įkūrė Naujojo Amerikos kino grupę, įsteigė Kino kūrėjų kooperatyvą, Kino kūrėjų sinemateką ir Antologijos filmų archyvą. Ši J. Meko veikla parodoje pristatyta atrinktais kritikos tekstais, nuotraukomis, žurnalais, dokumentais ir kita archyvine medžiaga, rodyti ir jo bendraminčių, žymių Amerikos avangardinio kino kūrėjų, filmai.

LNDM informacija

Neprilygstamas japonų meistriškumas

Spalio 25 d.–gruodžio 23 d. Prano Domšaičio galerijoje eksponuota Japonijos fondo paroda „Neprilygstamas japonų meistriškumas“, supažindinusi su Japonijos XIX–XX a. pradžios ir XXI a. meno kūriniais. Parodoje dėmesys sutelktas į eksponuojamų kūrinių meistriškumą, ypatingas

Yoshihiro Suda. Kamelija. 2017.

technologijas, išradingumą ir kūrybiškumą. Eksponuojami tiek įmantrūs Meidži laikotarpio (1868–1912, kada šalis atsivėrė vakarams) taikomosios dekoratyvinės dailės dirbiniai, turėję įtakos rytietiškoms madoms Europoje, tiek daugybė šiuolaikinių nepaprasto meistriškumo kūrinių – nuo žaislinių figūrėlių iki netikrų patiekalų pavyzdžių. Meidži laikotarpį iliustruoja Satsuma keramikos, dekoravimo laku makie, metalo dirbiniai ir tekstilė. Šia paroda fondas siekė supažindinti su skirtingų Japonijos laikotarpių, įvairių technikų kūriniais, atskleisti japonų pagarbą meistro asmenybei, parodyti ypatingą kūrėjų darbo kruopštumą.

LNDM informacija ir archyvo nuotr.

A. Mončio veidai ir dvasios

Antanas Mončys. Laumė.

Lapkričio 25 d. Vytauto Kasiulio dailės muziejuje atidaryta paroda „Veidai ir dvasios“, skirta Antano Mončio 100-osioms gimimo metinėms. Jos pavadinimą padiktavo dailininko kūrinių motyvai ir nostalgija gimtajai Žemaitijai, jo kūriniuose ataidinti senųjų liaudies amatų, meistrystės, pasakų ir legendų dvasia.

Pagrindinę parodos kūrinių dalį sudarė pirmąkart Lietuvoje rodomos skulptūros, piešiniai, akvarelės, koliažai iš Vokietijoje gyvenančios dailininko dukros Sabinos Moncys Moncevicius rinkinio, taip pat iš vilniečių

skulptoriaus bičiulių Caroline ir Arvydo Paliulių kolekcijos. Eksponuota ir keliolika didesnio formato skulptūrų, piešinių, akvarelių ir plakatų iš Palangos Antano Mončio namų-muziejaus, kuriame saugoma pagrindinė dailininko kūrybinio palikimo dalis. Lietuvos nacionalinis dailės muziejus pristatė du skulptoriaus šeimos dovanotus kūrinius: „Didysis koliažas“ ir „Pono Seguino ožkelė“.

LNDM informacija

Nuo Alpių kalnų iki Baltijos jūros

Ksenija Jaroševaitė. Betliejus.

Lapkričio 27 d. Bažnytinio paveldo muziejuje pristatyta paroda „Štai žvaigždė! Gimimo scena: nuo Alpių kalnų iki Baltijos jūros“. Bažnytinio paveldo muziejaus ir Freisingo Diecezinio muziejaus (Bavarija, Vokietija) parodoje eksponuoti 29 objektai, atkeliavę iš muziejų saugyklų, bažnyčių, privačių kolekcijų. Paroda pristatė Jėzaus Gimimo scenos vaizdavimo tradicijas Alpių regione ir Lietuvoje. Seniausi XIV a. siekiantys meistrų dirbtuvėse kurti reljefai, paveikslai, prakartėlės ir skulptūros pasižymi simboliniais ikonografiniais akcentais. Parodos ašis – įspūdingo dydžio, šimtus figūrėlių turinčios, dešimtmečiais pildytos ir plėstos bavariškos ir tirolietiškos prakartėlės. Parodoje pristatytas seniausias gotikinės plastikos kūrinys Lietuvoje – reljefinės dramblio kaulo plokštelės su išdrožinėtomis evangelinėmis scenomis, eksponuota mažiausia pasaulyje – trečdalio milimetro dydžio – VGTU „Linkmenų fabriko“ ir partnerių nano-prakartėlė.

BPM informacija ir archyvo nuotr.

Laisvės žvalgas

Juozas Lukša ir Nijolė Bražėnaitė-Lukšienė per povestuvinę savaitę kalnuose Tiubingeno apylinkėse, Vakarų Vokietijoje. 1950 m. liepa. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro archyvo nuotr.

Gruodžio 13 d. Okupacijų ir laisvės kovų muziejuje atidaryta originalaus erdvinio sprendimo paroda „Laisvės žvalgas“, skirta legendinio partizano Juozo Lukšos 100-osioms gimimo metinėms atminti. Unikalią kilnojamąją parodą sumanė Prienų krašto muziejus. Ją įgyvendinti padėjo bendradarbiavimas su Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus istorikais.

Parodoje atsiskleidžia J. Lukšos asmeninio gyvenimo drama. Jis turėjo galimybių pasirinkti gyventi su mylimąja Nijole Bražėnaite, tačiau priesaika Tėvynei ir kovos bendražygiams diktavo pasirinkimą grįžti į okupuotą Lietuvą ir žūti kovoje už jos laisvę. Paroda gausiai iliustruota fotografijomis, užfiksavusiomis iškilaus Lietuvos karžygio pasipriešinimo kovos, persmelktos trapiais kasdienybės ir žmogiškosios laimės patyrimo, momentais. ■

OLKM informacija

Muziejus klasėje

Dr. Nelė KOSTINIENĖ

Prieš trejus metus Lietuvos muziejai pakviesti įsijungti į projektą „Atrask savo kraštą muziejuje“, kuriam finansavimas skirtas iš Lietuvos kultūros tarybos programos „Strateginis kultūros organizacijų finansavimas“.

Lietuvos muziejų asociacijos (LMA) Švietimo sekcija kryptingai inicijuoja projektus, siekiančius mokyklų pedagogus ir muziejų edukacinių skyrių darbuotojus sutelkti bendroms edukacinėms veikloms. Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos III prioritetinė kryptis akcentuoja būtinybę mokiniams ir studentams suteikti palankiausias galimybes atskleisti individualius gebėjimus didinant formaliojo bei neformaliojo švietimo integralumą. Šiuo aspektu ypatingą svarbą įgyja muziejų kultūrinės aplinkos laukas.

Trejus metus vykusio projekto „Atrask savo kraštą muziejuje“ pagrindinis tikslas – sukurti virtualių pamokų platformą interneto svetainėje www.muziejuedukacija.lt. Formuojant pamokų turinį numatyta orientuotis į 7–11 klasių ugdomuosius dalykus atsižvelgiant į bendrąsias ugdymo programas ir integruojant keletą mokomųjų dalykų. Formuojant metodinę struktūrą numatyta pamokas komponuoti iš trijų segmentinių dalių: visų pirma išskirti esminius pristatomo turinio akcentus, t. y. suformuluoti aiškias tyrimo kryptis, vedančias ieškoti atsakymų pateiktame turinyje; pamokos turinį komponuoti nuosekliai atsakant į iškeltus tyrimo klausimus, mokiniui sudaryti galimybę įgytas žinias ir gebėjimus individualiai pasitikrinti atliekant apklausos testą, kurį sudaro 15 skirtingo sudėtingumo lygio klausimų. Pamokas kuriantiems muziejininkams rekomenduota į kūrybinę komandą kviesti pedagogus ir mokinius, kartu formuoti turinį, išbandyti naudas ir poveikį. Buvo siekiama, kad sukurtos pamokos, patalpintos viešai prieinamame tinklalapyje, natūraliai praplėstų švietimo bendruomenės suvokimą, kaip muziejai gali padėti mokytis.

J. ir S. Gruodžiai su draugais savo automobilyje.
Kauno miesto muziejaus archyvo nuotr.

Pirmasis projekto etapas

Projektas startavo 2019 m. balandį, jame dalyvavo 10 Lietuvos muziejų edukacinių skyrių darbuotojų. Sukurta 10 mokymo(si) virtualiai užsiėmimų / pamokų 7–11 klasių mokiniams, parengtų atsižvelgiant į istorijos, lietuvių kalbos ir literatūros, matematikos, meninio ugdymo (dailė) bei pilietinio ugdymo bendrųjų programų turinį, kartu integruojant keletą

mokomųjų dalykų. Pamokų vizualizavimu rūpinosi UAB „MultimediaMark“. Lapkričio 22 d. projektas pristatytas parodoje „Mokykla 2019“.

Antrasis etapas ir pandemijos įtaka

Antrajame projekto etape, vykusiame 2020 m., buvo parengta 15 pamokų. Dėl prasidėjusios pandemijos pasikeitė muziejų edukacinės veiklos aplinkos situacija – prasidėjus karantinui įprastas muziejų lankymas tapo neįmanomas, todėl nemaža dalis muziejų savo veiklą perorientavo edukacinius užsiėmimus perkeldami į virtualią erdvę. Tai greičiausiai pavyko tiems muziejams, kurie jau turėjo patirties kuriant virtualius produktus. Po kelių karantino mėnesių virtualius užsiėmimus jau buvo sukūrę Lietuvos nacionalinio, Lietuvos jūrų, Maironio lietuvių literatūros, Kauno IX forto ir daugelio kitų muziejų edukatoriai. Pavyzdžiui, Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai 2020 m. pabaigoje mokykloms pasiūlė 8 nuotolinius edukacinius užsiėmimus, sukurtus remiantis dažniausiai lankomų edukacinių užsiėmimų turinio ir metodinės struktūros pagrindu, užsiėmimus edukatoriai vedė tiesiogiai iš ekspozicijos salių.

Karantino situacija pakoregavo didelės dalies muziejų edukacinio darbo specifiką – muziejai kūrė virtualius turus, ekskursijas, formavo edukacinių užsiėmimų ir virtualių pamokų paketus. Kaip gražios iniciatyvos pavyzdį galima paminėti Lietuvos jūrų muziejaus edukatorių darbą. Jie ne tik sukūrė nuotolinių edukacinių užsiėmimų ir virtualių pamokų paketus, bet ir parengė metodinį leidinį „Mokyti(is) muziejuje: distopija ar realybė?“, skirtą mokytojams, ieškantiems įdomių mokymo būdų. Dalį mokymo(si) muziejuje medžiagos formavo muziejaus darbuotojai ir įvairių dalykų mokytojai, dalį – tik mokytojai ar muziejaus darbuotojai. Bendras rezultatas unikalus tuo, kad Lietuvos mokytojai gali ne tik pasirinkti muziejaus darbuotojų parengtas veiklas, bet ir patys vesti pamokas Lietuvos jūrų muziejuje, o tai dar glaudžiau suburia švietimo ir kultūros bendruomenes, skatina mokytojų ir mokinių kūrybingumą, mokyklą artina prie muziejaus, gilina bei plečia tiek pedagogų, tiek muziejaus darbuotojų kompetencijas, o mokinius skatina labiau susidomėti mokomaisiais dalykais.

Tokia veikla atveria naujas kultūros ir švietimo įstaigų bendradarbiavimo galimybes. Pirmiausia, kultūros įstaigų darbuotojams ji leidžia išsamiai susipažinti su bendrojo ugdymo dalykų programų turiniu ir kompetencijų formavimo mechanizmais. Antra, edukacinės veiklos muziejuje natūraliai susisieja su ugdymo procesu mokykloje ir praktiškai parodo, kokiomis formomis ir kokius metodus taikant galima kokybiškai išnaudoti netradicines ugdymo(si) aplinkas.

Apibendrinant galima pasakyti, kad per karantiną kiekvienas muziejus pagal savo veiklos specifiką, naudodamas savo ekspozicijų turinį ir edukatorių metodinę patirtį, sukūrė ir mokykloms pasiūlė daug įdomių, informatyvių ir naudingų, su bendrojo ugdymo turiniu susietų, jį plečiančių ir gilinančių edukacinių produktų.

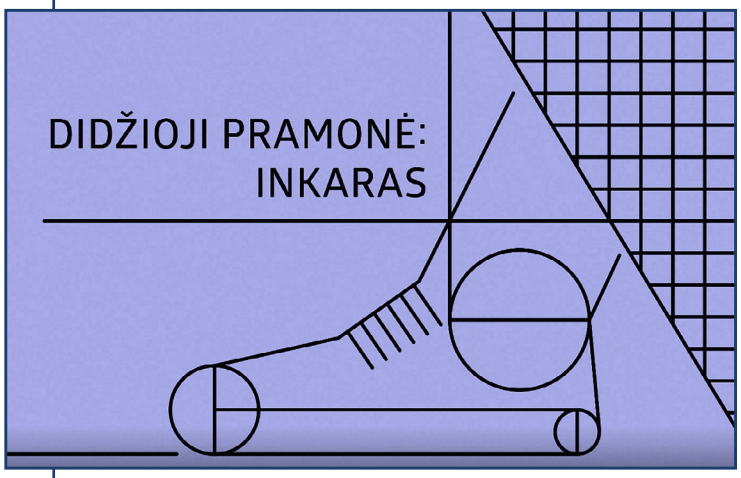

Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus virtualios pamokos „Didžioji pramonė: inkaras“ iliustracija.

Paskutinis etapas

Trečiasis projekto etapas baigėsi 2021 m. gruodžio mėnesį. Per metus sukurtos 8 pamokos. Džiugu, kad jas kūrė ne tik jau turintys patirties Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės, Kėdainių krašto muziejų edukatoriai, bet ir Zanavykų bei Lietuvos sporto muziejų edukatoriai, suformavę pamokas, gilinančias meninio (muzika) ir fizinio ugdymo dalykų programas.

Pamokų kūrėjai vadovavosi atnaujinamų bendrojo ugdymo programų projektais ir kompetencijų ugdymo aprašais. Muziejų darbuotojai atkreipė dėmesį, kad atnaujinamose programose didelis dėmesys skiriamas mokiniams lavinti įvairiose netradicinėse erdvėse. Pavyzdžiui, istorijos dalyko 5 klasės turinyje atskira tema išskirta kultūrinio paveldo pažinimo ugdymas supažindinant su muziejumi (Muziejus kaip praeities pažinimo vieta).

Vertingos patirtys

Projektui baigiantis jo veiklos rezultatus prašėme įvertinti ir pačius pamokų kūrėjus. Pirmojo etapo dalyvė Vaidė Gaudiešiūtė, Prano Domšaičio galerijos parodų kuratorė, nurodė, kad ją dalyvauti projekte paskatino smalsumas ir noras turėti didesnę edukacinių veiklų įvairovę. Jai taip pat buvo svarbu per nuotolines veiklas rasti daugiau bendrų veiklų su švietimo įstaigomis. Kurdami pamoką šio muziejaus darbuotojai siekė, kad muziejaus eksponatai „kalbėtų“ ne tik apie dailę, bet ir atskleistų Klaipėdos krašto unikalumą, kuris dažnai išnyksta Lietuvos istorijos ir kultūros paveldo tyrinėjimuose. Taip pat siekta, kad pasirinktos temos būtų aktualios ne vieno mokymo dalyko programai dėstyti ir kad šios pamokos taptų pagalbininku mokytojams – kad jie su mokiniais ne tik galėtų dalyvauti visoje „pamokoje“, bet ir į savo mokymo dalykus įtraukti pamokos fragmentus. Prano Domšaičio galerijos edukatoriai pamokos formavimo patirtis pritaikė savo darbe kurdami naujas temas, analizuodami bendrąsias ugdymo programas ir ieškodami aktualių temų.

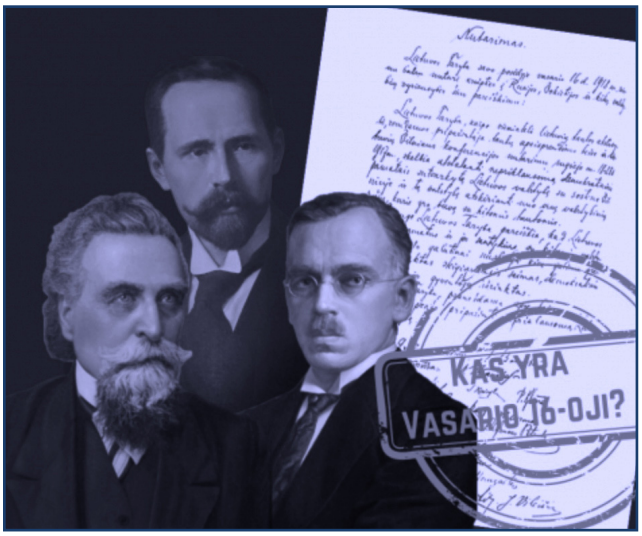

Signatarų namų (Lietuvos nacionalinio muziejaus padalinys) virtualios pamokos „Kas yra vasario 16-oji?“ fragmentas.

Kita projekto dalyvė – Viktorija Kazlienė, Molėtų krašto muziejaus direktorė, džiaugiasi, kad dalyvavimas projekte leido giliau susipažinti su mokymo programomis, užmegzti kontaktus su mokytojais, suteikė galimybę Lietuvos pedagogams pristatyti pagrindinę muziejaus temą. Kėdainių krašto muziejaus darbuotojos Reginos Adomaitienės nuomone, tokie projektai muziejininkams leidžia naujai pažvelgti į savo darbus, permąstyti ir surasti naujų temos pristatymo formų.

Per trejus projekto metus sukurtos 33 pamokos, kiekviena iš jų suderinta su konkretaus mokomojo dalyko (arba kelių dalykų) ugdymo programa. Pamokose pasirinkta tema atskleidžiama pristatant muziejų saugyklose arba ekspozicijose esančius kultūros paveldo objektus, todėl tai yra unikali galimybė virtualiai susipažinti su muziejų intelektiniu lobynu. Švietimo bendruomenei šis projektas leidžia muziejų atrasti neišeinant iš mokyklos klasės, tik paspaudus nuorodą „Virtualios pamokos“. ■

Paaugliai Nacionalinėje dailės galerijoje

Eglė NEDZINSKAITĖ

Nacionalinė dailės galerija (NDG) 2020 m. rudenį pradėjo unikalų Baltijos šalyse edukacinį meno projektą jaunimui „Kažkoks keistas menas“.

Galerija pirmą kartą savo fondus atvėrė ne meno profesionalams, o žiūrovams, kviesdama jaunimą sukurti tokią parodą, kuri būtų įdomi jiems patiems. 2021 m. lapkričio 12 d. atidaryta paroda „O kur žmonės?“ atskleidė ne tik tai, koks menas aktualus jauniems žmonėms. Per kūrinius, taip pat per parodos architektūrą, dizainą ir rinkodaros kampaniją jie papasakojo apie save. Viena parodoje apsilankiusi mokytoja sakė: „Prisiminiau, ką reiškia būti paaugliu. Ir, nors nenorėčiau grįžti į tą laiką, dabar dažniau pagalvosiu, kaip jie jaučiasi.“

Projektas prasidėjo nuo ilgų diskusijų (susitikimai vyko bent kartą per savaitę), kuriose mentoriai aptarė, kokia seka ir kaip turėtų būti organizuojamos projekto veiklos. Rinkodaros specialistė Salvinija Cibulskienė, architektės Margarita Kaučikaitė ir Evelina Vasiliauskaitė, dizainerė Aurelija Slapšytė ir NDG edukatorė Eglė Nedzinskaitė parengė intensyvią gyvų ir nuotolinių užduočių, susitikimų su meno lauko profesionalais ir pačiais menininkais, kūrybinių dirbtuvių ir diskusijų programą keturioms parodos kūrimo komandoms: kuratoriams, architektams, dizaineriams, rinkodarai.

Pagal atliktą kūrybinę užduotį ir parašytą motyvaciją sudaryta projekto dalyvių komanda (23 paaugliai iš 13 Vilniaus mokyklų). Dalyviai, susipažinę su visomis projekto veiklų kryptimis, išsiskirstė į komandas ir toliau dirbo jose, kad atliktų gautas užduotis. Kuratoriai turėjo atrinkti kūrinius, sukurti parodos pasakojimą, parašyti parodos tekstus; architektai – parodos idėją perkelti į erdvę, sukurti judėjimo trajektorijas ir fizines patirtis parodoje; dizaineriai – parengti parodos vizualus plakatams ir socialinės medijos kanalams, parinkti parodos turinį atitinkančius šriftus ir spalvas; rinkodaros komanda – atlikti išsamius būsimos parodos auditorijos tyrimus, sekti visų dalyvių veiklas ir viešinti užkulisius, pritraukti kuo daugiau lankytojų.

Uždaviniai suformuoti gana aiškiai, tačiau nuo pat pradžių „Kažkoks keistas menas“ buvo eksperimentas, kurio rezultatų negalėjo numatyti niekas – nei galerijos vadovė, nei projekto mentorės, nei patys dalyviai. Muziejus kaip institucija turėjo tiesiog pasitikėti jaunais žmonėmis, o mentorės – valdyti kūrybinį procesą, bet daryti kuo mažesnę įtaką paauglių pasirinkimams.

Ar projektas pavyko, geriausiai atskleidžia vienos dalyvės komentaras: „Turėjome

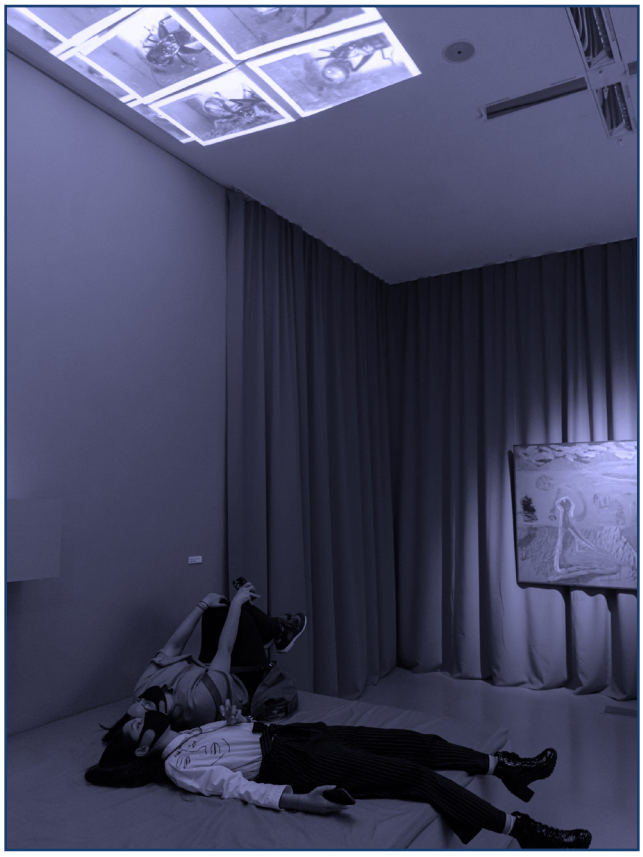

labai daug laisvės. Mentorės buvo labiau kaip žemėlapis, kaip gidės ir tikrai mums paliko labai daug vietos viską išsiaiškinti."

Procesas iš tikrųjų nebuvo lengvas – vaikai daug dalykų darė pirmą kartą, turėjo rasti kompromisus tarp įvairių nuomonių ir vizijų, susitaikyti su tuo, kad ne viską įmanoma įgyvendinti, neprarasti entuziazmo ilgame procese. Bene didžiausią motyvaciją dalyviams teikė tai, kad rengė parodą apie save – apie tai, ką jaučia ir apie ką galvoja. Projektas prasidėjo per griežtą karantiną, tad parinktas parodos pavadinimas „O kur žmonės?", rodos, kalbėjo apie konkretų laiką. Taip pat – apie paauglystėje daugelio patirtą būseną, kai intensyviai ieškoma santykio tarp „žmogaus vidinio ir išorinio pasaulių".

Patys dalyviai apie parodos temą rašo anotacijoje: „Kiekvienas asmuo į dalykus žiūri iš savo perspektyvos. Tam įtakos daro patyrimai, nuogąstavimai ar net nežinoma ateitis. Kūrinius parodai atrinkome ir grupavome keletas kuratorių: skirtingo amžiaus, gyvenantys skirtingose aplinkose. Tad ir į parodos temą pažiūrėjome keliais pjūviais: Aplinka ir aš; Lemtis; AšNeAš; Laužyti galvą; Pokyčiai. Skyriai iš pirmo žvilgsnio atrodo mažai susiję, tačiau jie – lyg tarpusavyje besišnekantys žmonės."

Parodoje dalyvavo 26 menininkai iš Lietuvos ir užsienio. Kūriniai atrinkti iš Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus fondų, Lewben Art Foundation, Lietuvos meno pažinimo centro „Tartle", MO muziejaus, sixpackfilm.com ir privačių kolekcijų. Didelę dalį kūrinių skolino patys menininkai. Dar daugiau – jie vaikus įsileido į savo studijas, dalyvavo gyvuose ir nuotoliniuose pokalbiuose, o, svarbiausia, leido pažinti, kokiais skirtingais keliais menininkai eina link meno kūrinio sukūrimo.

Tapybos, fotografijos, grafikos ir videodarbų kolekciją parodoje papildo vaikų atrinktos citatos iš skaitytų knygų, mėgstamų dainų. Jos, kaip ir skyrių aprašymai, yra nedidelės užuominos į paaugliams aktualiausias kūrinių prasmes. Patirtį parodoje formuoja ir architektūriniai sprendimai: vietoje ekspozicinių sienų – klaidus užuolaidų tinklas, erdvėje kabantys kūriniai kviečia juos apeiti iš visų pusių (pažinti kaip žmones), kai kur pamatyti savo atspindį veidrodyje (ir tapti parodos dalimi). Labiausiai jaunimo mėgstama parodos erdvė – skyrius „Lemtis", kurioje meno kūrinius žiūrėti galima ir atsigulus.

Nuo pat pradžių buvo aišku, kad šioje parodoje turės atsirasti muzika – daugeliui paauglių aktualiausia meno forma. Rinkodaros ir dizaino komandos sukūrė „muzikinius atvirukus", kuriuose su parodos kūriniais suporuotos „O kur žmonės?" ambasadorės Gabrielės Vilkickytės dainos.

Apie projekto eigą, atradimus ir pačius save dalyviai noriai pasakoja Instagramo paskyroje @o_kur_zmones. Išbandyti jų pačių sugalvotus parodos lankymo būdus kviečia kūrybinėse dirbtuvėse, o projekto patirtį apibendrins rengiamame projekto ir parodos kataloge. ■

Parodos „O kur žmonės?" ekspozicijos fragmentai.
G. Grigėnaitės nuotr.

Muziejai įsigijo naujų kultūros vertybių

Vienas iš būdų Lietuvos muziejams praturtinti savo fondus – Lietuvos kultūros tarybos (LKT) finansuojamų Lietuvos ir jos kultūros istorijai svarbių kilnojamųjų kultūros vertybių įsigijimo programa. Pasinaudoję šia galimybe, 2021 m. muziejai įsigijo naujų unikalių vertybių, kurias lankytojai pamatys ekspozicijose ir specialiose parodose.

Maironio lietuvių literatūros muziejus pagal projektą „Muziejinės vertybės (knygos, nuotraukos, laiškai) įvairių rašytojų rinkiniams“ savo rinkinius papildė 51 unikaliu eksponatu. Tarp jų – aštuonios XX a. ketvirtajame dešimtmetyje įvairių fotografų darytos Lietuvos bažnyčių interjerų nuotraukos. Dvi iš jų – Kauno Šv. Apaštalų Petro ir Pauliaus arkikatedra bazilika ir Kauno Švč. Trejybės (seminarijos) bažnyčia – buvo reikšmingos Maironio gyvenime. 1910–1932 m. jis dirbo Kauno arkikatedroje bazilikoje, buvo vienas iniciatorių, kad šiai bažnyčiai būtų suteiktas bazilikos titulas, rašytojas ir palaidotas prie šios bažnyčios sienos. Kauno seminarijos bažnyčios, kurioje jis daug metų dirbo ir ugdė seminarijos klierikus, interjeras buvo negrįžtamai sunaikintas sovietiniais metais.

Lietuvos nacionalinis muziejus įsigijo daug nežinomų mūsų krašto istorijos faktų galinčių atskleisti eksponatų. Didžioji rinkinio dalis – 43 vnt. – buvo įsigyti finansuojant LKT.

Muziejaus sfragistikos fondą papildė vertingas 46 spaudų rinkinys, kuriame vyrauja spaudai, priklausę Suvalkų gubernijos miestų ir miestelių vietos amatininkams: audėjams, siuvėjams, batsiuviams, kirpėjams, odininkams, kalviams. Yra ir keletas spaudų, priskiriamų valstybinėms institucijoms, įstaigų seniūnams, bažnytinėms organizacijoms ar bendruomenėms, pareigūnams. Visi jie datuojami XVIII a. pabaiga–XIX a. II puse. Kartu su spaudais gauti ir keli 1916 m. dokumentai, priklausę Pirmojo pasaulinio karo metais Lietuvą okupavusios 10-osios vokiečių armijos karininkui.

Pilypavo m. pirmosios instancijos ordinarinio teismo spaudas. 1791–1792 m. G. Trečioko nuotr.

Pilypavo miestelio pirmos instancijos ordinarinio teismo (1791–1792) spaudas – tai šio sfragistikos rinkinio išskirtinės reikšmės eksponatas, papildantis mūsų žinias apie retus LDK miestų spaudus. Istoriko Edmundo Rimšos studijoje skelbiama informacija apie Pilypavo m. antspaudą, kuris istorijos šaltiniuose minimas tik 1867 metais. Tad įsigytasis spaudas yra unikalus tuo, kad po daugiau kaip 150 metų tampa prieinamas tyrėjams.

Lietuvos liaudies buities muziejus įsigijo veikiantį traktorių „Fordson“ Model N. Jis rastas Luokės miestelyje, pagamintas apie 1935 m. Tai – unikalus technikos paveldo objektas, vienintelis žinomas funkcionuojantis traktorius, naudotas tarpukario Lietuvoje. Jį metalo laužo krūvoje aptiko ir restauravo senovinės technikos entuziastas Alfredas Kazlauskas.

„Fordson“ Model N traktoriai buvo gami-

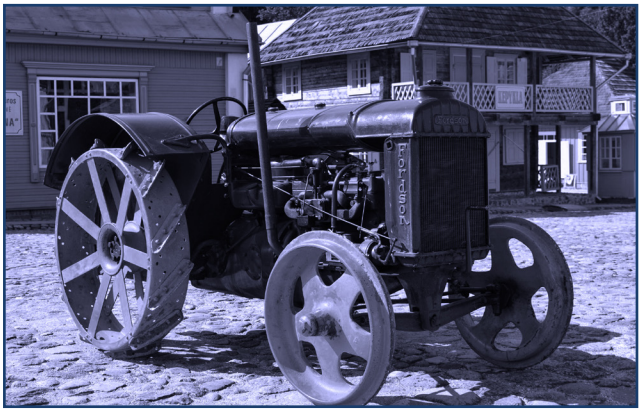

Traktorius „Fordson“ Model N. (1929–1945 m.).
LLBM archyvo nuotr.

nami 1929–1945 m. Varomas 4,4 litrų žibaliniu varikliu, su 3 pavaromis į priekį ir 1 atgal. Neturi starterio ir stabdžių – užkuriamas sukant priekyje esančią rankeną, o stabdomas varikliu. Papildomai primokėjus anuomet taip pat būdavo galima įsigyti ratus su padangomis. Dėl nedidelės kainos šios rūšies traktoriai gausiai importuoti į Lietuvą – „Fordson“ buvo vienintelė traktorių markė, reklamuojama Lietuvos žemės ūkio ir pramonės parodose, jais prekiavo „Amerikos lietuvių prekybos akcinė bendrovė“. Lietuvoje jį įpirkti galėjo ne kiekvienas – pirmąjį nepriklausomybės dešimtmetį kainavo 7750 Lt, kai tuo metu arklys – apie 300 Lt. Traktoriais daugiausia naudodavosi stambūs ūkiai ir dvarai. Pagal 1932 m. Lietuvos žemės ūkio surašymą tais metais visoje šalyje registruota viso labo 544 šių žemės ūkio mechanizmų.

Antrojo pasaulinio karo metu dalis traktorių išvežta į Vokietiją, o pokariu, atimti iš savininkų, jie naudoti kolūkiuose. Norėdami gauti naujesnių traktorių, kolūkiai dažnai turimus „pradangindavo“ – paskandindavo pelkėse, užkasdavo žemėje ir pan., todėl tik itin nedaug jų mechanizmų pasiekė mūsų dienas.

Lietuvos jūrų muziejus įsigijo unikalią XVIII–XX a. jūrinių šaltųjų ginklų kolekciją. Tai išskirtinis specializuotas rinkinys, kokio neturi kaimyninių Baltijos šalių muziejai.

Kolekcija atspindi Europos ir iš dalies pasaulio jūrinių šaltųjų ginklų tradiciją. Kadangi Lietuvos jūrininkai mokėsi įvairiuose kraštuose, eksponatai yra ir Lietuvos marinistinės istorijos atspindys. Baigę mokslus Lietuvos jūrininkai įgydavo toms šalims būdingų ginklų. Kolekciją numatoma eksponuoti atnaujintose Laivybos istorijos ekspozicijose ir surengti teminę parodą.

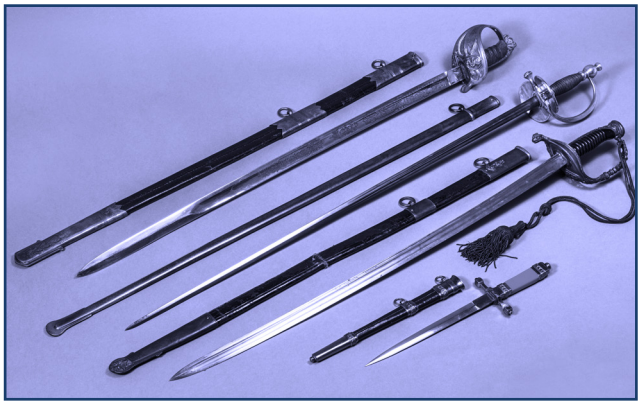

XVIII–XX a. jūrinių šaltųjų ginklų kolekcija.
A. Mažūno nuotr.

Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus fondai praturtėjo vieno ryškiausių avangardinio meno kūrėjo Vytauto Kairiūkščio darbu „Koncertas“ ir Kazimiero Stabrausko „Šv. Pauliaus užmiesčio bazilika“. Muziejaus lankytojai šiuos paveikslus matys XX a. I-osios pusės nuolatinėje ekspozicijoje.

Vytautas Kairiūkštis. Koncertas. 1921. Drobė, aliejus.

Unikalių vertybių 2021 m. taip pat įsigijo Žemaičių muziejus „Alka“, Šiaulių „Aušros“ ir kt. muziejai. ■

MLLM, LNM, LLBM, LJM, MKČ informacija

Baltijos šalių restauratoriai susitiko Vilniuje

Greta ŽIČKUVIENĖ

Rugsėjo 29–spalio 2 d. Vilniuje vyko XII Baltijos šalių restauratorių konferencija „Tyrimai. Dilemos. Sprendimai“.

Tai – gilias tradicijas turintis tarptautinis renginys, svarbiausias ir didžiausias Baltijos šalyse restauratorių forumas, nuo 1987 m. kas treji metai paeiliui vykstantis Latvijos, Estijos ir Lietuvos sostinėse. Konferenciją tradiciškai rengia didžiausi šių valstybių muziejinių vertybių restauravimo centrai, Lietuvoje tai – Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus Prano Gudyno restauravimo centras.

2020 m. turėjusią vykti konferenciją dėl COVID-19 pandemijos teko nukelti į 2021-uosius. XII Baltijos šalių restauratorių konferencija, vykusi Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų konferencijų centre, šiemet subūrė kultūros paveldo, muziejų, bibliotekų ir archyvų restauravimo specialistus, meno ir istorijos rinkinių kuratorius, kultūros vertybių apsaugos disciplinas studijuojantį akademinį jaunimą, dėstytojus, valstybinių bei privačių atminties institucijų atstovus, meno ir istorijos tyrinėtojus.

Konferencijoje pristatyti 35 žodiniai ir 102 stendiniai pranešimai, jų autoriai – mokslininkai ir restauravimo specialistai iš 19 šalių: Estijos, Latvijos, Prancūzijos, Vokietijos, Lenkijos, Čekijos, Portugalijos, Norvegijos, Japonijos, Honkongo, JAV, Ukrainos, Moldovos, Armėnijos, Sakartvelo, Kazachstano, Baltarusijos, Rusijos ir Lietuvos. Pranešimuose buvo nagrinėjamos aktualios kultūros

Konferencijos „Tyrimai. Dilemos. Sprendimai“ dalyviai. M. Kaminsko nuotr.

vertybių tyrimo, konservavimo, restauravimo ir prevencinio konservavimo temos, aptariami naujausi restauravimo metodai, tyrimų metu gautų rezultatų menotyrinė bei istorinė interpretacija, praktinėje veikloje iškylančios problemos, jų sprendimo būdai, taip pat pateikta konkrečių objektų unikalių restauravimo atvejų. Renginyje dalyvavo per 300 klausytojų.

Konferencijoje pristatyti technologinių tyrimų rezultatai, leidžiantys geriau pažinti restauruojamus objektus bei tikslingai taikyti konservavimo ir restauravimo procedūras. Vienas iš tokių – P. Gudyno restauravimo centre ištyrinėtas ir pritaikytas gintaro su mineraliniais inkliuzais konservavimas (dr. Jurga Bagdzevičienė ir kt.). Dalyvių susidomėjimo sulaukė Nacionalinio muziejaus LDK valdovų rūmų restauratorių pranešimas apie seniausio Lietuvoje balno restauravimą, taikytas inovatyvias konservavimo medžiagas, netradicinius konservavimo ir eksponavimo būdus (archeologas dr. Povilas Blaževičius ir kt.).

Lisabonos dailiųjų menų akademijos specialistai pasakojo apie taikant specialiai sukurtą skaitmeninę programą sėkmingai rekonstruotas XVIII a. sienų dekoratyvines plyteles (Anabella Cardeira Aranja ir kt.). Estijos dailės akademijos specialistai aptarė sienų tapybos restauravimo problemas ir jų sprendimo būdus (prof. dr. Hilkka Hiiop ir kt.). Restauratorė Indrė Valkiūnenė pasakojo apie restauruotų Vilniaus universiteto J. Lelevelio ir F. Smuglevičiaus salių sienų tapybos tyrimus, freskų pertapymų ir pataisymų problemas, restauravimo sprendimų paiešką.

Konferencijoje kalbėta apie vargonų tyrimų subtilybes, aptarti naujausi technologinės analizės rezultatai, pabrėžiant italų ir prūsiškosios vargoninkystės tradicijų sąsajas Lietuvoje (dr. Girėnas Pavilionis). P. Gudyno restauravimo centro restauratorė Rytė Šimaitė pristatė unikalų restauruotą XVI a. miniatiūrų rinkinį, kuriame vaizduojami XIII–XVI a. Europos didikai. Viena šių miniatiūrų, vaizduojanti Lietuvos didįjį kunigaikštį Vytautą Didįjį ir jo žmoną Oną Vytautienę, saugoma Nacionaliniame muziejuje LDK valdovų rūmuose, šiais metais įrašyta į nacionalinį UNESCO dokumentinio paveldo sąrašą.

Vilniaus uviversiteto ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekų specialistai skaitė pranešimus apie istorinę knygrišystę, kurios tyrimai ir pažinimas yra neatsiejamas knygų restauravimo procesas. Vilniaus dailės akademijos specialistų Lino Lukoševičiaus, Gretos Žičkuvienės ir kt. pranešime pristatyti nauji atradimai: technologinių tyrimų, meno istorinės analizės ir restauravimo metu atskleista Tverų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčios senųjų stacijų autorystė. Iki šiol buvo žinoma, kad jų autorius – Franzas Krombach (1853–1908) dirbo Bavarijoje, Elzase, taip pat Šveicarijoje, Belgijoje, Kroatijoje, Čekijoje, tačiau visiškai nieko nebuvo žinoma apie jo Lietuvoje tapytus paveikslus.

Abejingų nepaliko Lietuvos nacionalinio muziejaus (LNM) atstovų Simonos Matuzevičiūtės ir kt. pranešimas apie 1863–1864 m. sukilėlių palaidojimus, 2017 m. atliekant kasinėjimus atsitiktinai rastus Vilniuje, Gedimino kalno papėdėje. Jų tyrimai mokslininkams ir istorikams atskleidė daug naujos informacijos. Kviestinis konferencijos svečias Bruno Mottin, Prancūzijos tyrimų ir restauravimo centro mokslininkas ir ilgametis senosios tapybos tyrinėtojas, perskaitė auditoriją ypač sužavėjusį pranešimą apie Luvro muziejuje atliktą Leonardo da Vinčio paveikslų ir piešinių analizę. Kas gi slepiasi po mūsų akiai matomais viršutiniais paveikslų potėpiais? Pasitelkiant pačius naujausius fizikinių tyrimų metodus galima perskaityti daug informacijos apie piešinį, jo pakeitimus, apatinius tapybos sluoksnius, naudo-

Kviestinis konferencijos svečias – Bruno Mottin, Prancūzijos tyrimų ir restauravimo centro mokslininkas ir ilgametis senosios tapybos tyrinėtojas. D. Lanausko nuotr.

tas medžiagas.

Kitas kviestinis svečias – vokiečių chemikas prof. dr. Geraldas Ziegenbalgas pasakojo apie kalcio hidroksido, susintetinto nanodalelių pavidalu, panaudojimo galimybes tinkui, sienų tapybai, lipdybai tvirtinti, atskleidė, kaip šios medžiagos gali būti naudojamos popieriui, tekstilei ir kitoms pluoštinėms medžiagoms konservuoti.

Stendiniuose pranešimuose aptartos naujų konservavimo medžiagų panaudojimo galimybės: pvz., hidrogelių ir enzimų mišinių taikymas konservuojant popierių (VU Chemijos ir geomokslų fakultetas, prof. habil. dr. Aldona Beganskienė ir Monika Baublytė); naujų analizės metodų taikymas atliekant technologinę analizę (VU Chemijos ir geomokslų fakultetas, prof. habil. dr. Aivaras Kareiva, Aušra Čiuladienė). Autoriai pateikė naujų archeologinės medžiagos tyrimo duomenų (Latvijos nacionalinis istorijos muziejus, Anita Burkovska, Indra Tuna); aptarė freskų technologines charakteristikas, gautas taikant įvairius tyrimo metodus (Ermitažo muziejus, Rusija, Irina Grigorjeva ir kt.), iškėlė aktualias tapybos, tekstilės, baldų, ir kitų vertybių restauravimo problemas bei sprendimo būdus.

Visų konferencijos pranešimų medžiaga publikuota XII Baltijos šalių restauratorių konferencijos knygoje „Tyrimai. Dilemos. Sprendimai“.

Paskutinė, ketvirtoji konferencijos diena buvo skirta pažintinėms ir specializuotoms ekskursijoms. Dalyviai susipažino su muziejų ekspozicijose pristatomais tyrinėtais ir restauruotais eksponatais, istoriniais Vilniaus pastatais. LNM pakvietė į ekskursijas Kazio Varnelio namuose-muziejuje, Senajame arsenale ir neseniai duris atvėrusiuose Istorijų namuose. Renginio dalyviai žavėjosi Vilniaus baroko perlu – Šv. Apaštalų Petro ir Povilo bažnyčia, susipažino su pagrindinėmis Vilniaus senamiesčio arterijomis ir rečiau lankomais kiemais bei skersgatviais, pajuto unikalią Užupio rajono dvasią.

Baltijos šalių restauratorių rengiama konferencija jungia tyrėjų ir restauratorių pastangas skleisti kultūros paveldo apsaugos aktualijas, dalytis žiniomis ir patirtimi, diskutuoti, kelti aktualius klausimus. XIII Baltijos šalių restauratorių konferencija turėtų įvykti 2023 m. Latvijos sostinėje Rygoje.

Nuoširdžiai dėkojame kolegoms iš Nacionalinio muziejaus LDK valdovų rūmų už suteiktą renginio erdvę, sinchroninio vertimo galimybę, konferencijos transliaciją į Pasaulį, taip pat už sukurtą dalykinę ir itin jaukią atmosferą. Dėkojame ir kitiems partneriams – svarbius konferencijos paruošimo darbus nuveikusiai MB „Meno kūrinių tyrimai“, UAB „Opus Optimum“, organizavusiam itin naudingą praktinį seminarą sienų tapybos restauratoriams su prof. dr. G. Ziegenbalgu; GmbH „Johann & Deffner“ (Vokietija), pateikusiems informacijos apie naujas restauravimo medžiagas. Ačiū viešbučiui „Vilnia“ už konferencijos svečių apgyvendinimą, LNM už puikias ekskursijas, Lietuvos muziejų asociacijai, plačiai skleidusiai žinią apie konferenciją. ■

Dievdirbio Vinco Svirskio kryžius

Jūratė GAIDELIENĖ

Kėdainių krašto muziejaus (KKM) kolekciją papildė dar vienas kryždirbio Vinco Svirskio kryžius.

Natūralioje aplinkoje vis rečiau pamatysime dievdirbio Vinco Svirskio sukurtų kryžių, koplytstulpių, stogastulpių. Tai nestebina – daugiau kaip prieš 100 metų išdrožtiems sakraliniams paminklams jau per sunku stovėti po atviru dangumi. Kad ir kokia tvirta ąžuolo mediena, vis dėlto tiek dešimtmečių veikiami saulės, lietaus, vėjo, šalčio ir kitų veiksnių paminklai pakrypsta, suaižėja, trupa, nukrenta jų detalės, kryžiai apauga medieną ardančiomis samanomis, kerpėmis. Vienintelis būdas juos išsaugoti – liaudies meno stebuklus perkelti į muziejus ar kitas saugyklas. Kryžius reikia restauruoti ir tinkamai eksponuoti, kad jų legendos dar daug ką papasakotų lankytojui.

Restauratorius Žygimantas Mileris prie V. Svirskio kryžiaus.

Svirskio 1888 m. sukurtas kryžius iki 2019 m. lapkričio pabaigos stovėjo Šukių sodyboje Naujųjų Bakainių kaime (Kėdainių r.). Tarpininkaujant Kultūros paveldo departamentui prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Kauno skyriui buvo perduotas Kėdainių krašto muziejui. Dabartinė sodybos šeimininkė Emilija Vasiliauskienė (Šukytė, g. 1931) pasakojo, kad jos senelis Augustas Šukys namus Naujųjų Bakainių kaime pasistatė XIX a. 9 deš. Ji čia gyvenusi beveik nuo pat gimimo iki 2009 m. Tiesa, senosios gryčios jau seniai nebėra, Emilija su vyru šalia pasistatė namą. Pasak jos, Naujųjų Bakainių kaimas buvęs didelis, 30 sodybų, trijose buvę V. Svirskio kryžiai. Iš tėvų girdėjusi, kad jų kryžių pats V. Svirskis ištapė keliomis spalvomis lyg ratilais, tačiau ji pati polichromijos neatmena.

Paklausus apie kryžiaus priežiūrą, E. Vasiliauskienė papasakojo, jog pamatę, kad apačia baigia nupūti ir kryžius gali nuvirsti, jie relikviją remontavo – patrumpinę kryžiaus liemenį įkasė į žemę toje pačioje vietoje. Tai buvę maždaug prieš 40 metų. Vėliau šeimininkai pastebėjo, kad nuo kančios (V. Svirskio išdrožtos medinės Nukryžiuotojo skulptūrėlės) nukrito rankos detalė. Tuomet drožinį nuėmė ir pakeitė iš metalo nulieta kančia.

2009 m. kryžius įrašytas į Kultūros vertybių registrą. Paskutiniu metu šis Svirskio kūrinys buvo apverktinos būklės: be kryžmos, apaugęs alyvų krūmu, mediena minkšta ir trupanti. Anot sodybos šeimininkės, kryžmos apatinė dalis nukrito 2019 m. pavasarį. Kryžių perimant Kėdainių krašto muziejui, minėta kryžmos dalis surasta ant žemės, viršutinės jos dalies rasti nepavyko. Kad kryžma atlūžo seniai, liudijo lūžio vietoje išaugusios

kerpės.

KKM dėl kryžiaus konservavimo darbų kreipėsi į Panevėžio kraštotyros muziejų (PKM). Įstaigoms sutarus, paminklas iš Naujųjų Bakainių pergabentas tiesiai į Panevėžio muziejų. Kol kryžiaus mediena džiūvo patalpoje, Kėdainių muziejininkai parengė projektą Lietuvos kultūros tarybai LKT gauti finansavimą pagal programą „Kultūros vertybių restauravimas ir tyrimai“. Kryžius restauruotas per metus – nuo 2020 m. rugsėjo 1 d. iki 2021 m. rugsėjo 1 d.

Kryžių konservavo PKM I kategorijos medinės polichrominės skulptūros restauratorius Žygimantas Mileris. Jo teigimu, kryžius į muziejų pateko labai prastos būklės: visas jo paviršius buvo apaugęs samanomis, medieną ardančiais grybais, pažeistas medienos kenkėjų, mediena patamsėjusi, suskeldėjusi ir labai minkšta. Horizontaliai kryžma trūkusi pusiau ir apie pusė jos prarasta.

Kad būtų galima pradėti konservavimo-restauravimo darbus, kryžių apie metus laiko reikėjo džiovinti, valyti sausuoju būdu. Prieš konservavimą, viso proceso metu ir baigus darbus atliktas detalus eksponato fotofiksavimas (fotografas Gediminas Kartanas). Kryžiaus medienos mikrobiologiniai tyrimai, atlikti Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus (LNDM) Prano Gudyno restauravimo centre, lėmė dezinfekavimo priemonių pasirinkimą. Kryžius buvo išmontuotas, atliktas dviejų rūšių dezinfekavimas – nuo mikrobiologinių ir entomologinių medienos kenkėjų. Dezinfekavus nuvalytas visas kryžiaus paviršius, pašalinti ankstesni kryžiaus remonto pėdsakai (ištrauktos vinys ir pan.). Tada mediena sutvirtinta sotinant ją polimerais. Kryžiaus mediena, pasisavinusi 34 litrus tirpintų polimerų, tapo pakankamai tvirta. Vėliau nuo viso eksponato pašalintos apnašos, užtaisyti gilesni medienos įtrūkimai, kryžius sumontuotas (kryžma su liemeniu sujungta dviem pagamintais ąžuoliniais kaiščiais ir naudojant klijus). Baigiant konservavimo-restauravimo darbus eksponatas padengtas apsaugine danga.

Atsakomybė, slėgusi restauratorių Ž. Milerį, buvo vienas didžiausių šio darbo iššūkių. Buvo svarbu išsaugoti seną vertingą eksponatą. Muziejaus restauratorių komanda nėra didelė, tad atliekant sudėtingesnius konservavimo-restauravimo darbus nuolat tenka bendradarbiauti su LNDM P. Gudyno restauravimo centru. Dėkojame minėto centro kolegoms restauratoriams už konsultacijas.

Kitas šio darbo iššūkis buvo eksponato dydis (420 × 103 cm). Kryžius netilpo į darbo kabinetą, tad jį teko restauruoti pagalbinėse patalpose, kur trūko apšvietimo ir šilumos. Restauruojamą kryžių reikėjo sukioti, kilnoti nuo vienos ant kitos pusės, ir tai sudarydavo nemenkų fizinių sunkumų.

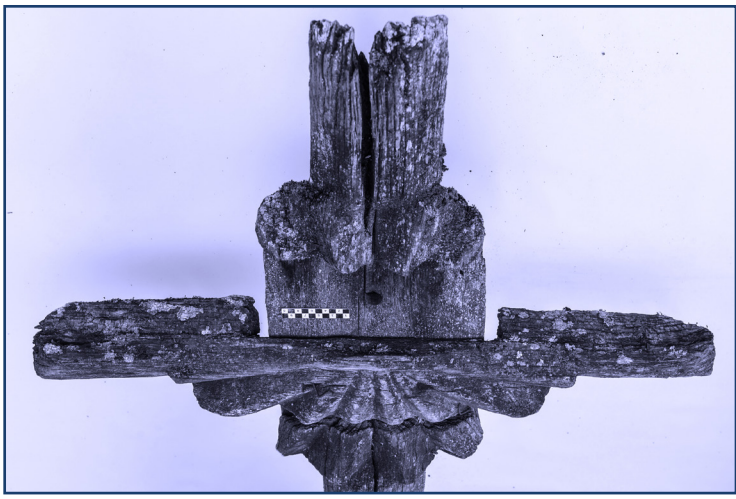

Kryžiaus viršutinė dalis prieš konservavimo-restauravimo darbus.

Baigus visus konservavimo darbus kryžius perduotas KKM. Jis gabentas atsargiai lyg kūdikis ant paminkštinimų, į ekspoziciją įneštas iš anksto numačius posūkius ir kitas kliūtis. Kryžius eksponuojamas šalia kitų XIX a. II pusės–XX a. I pusės V. Svirskio barokinių koplytstulpių ir kryžių. Dabar šio muziejaus kolekcijoje saugomas net 21 Aukštaitijos dievdirbio V. Svirskio kūrinys. ■

G. Kartano nuotr.

Keliaujančios LNM parodos

Arminas ŠILEIKIS

Šį rudenį Lietuvos nacionalinis muziejus (LNM) užsienyje pristatė dvi kilnojamas parodas. Rugsėjo pradžioje Paryžiuje, UNESCO būstinėje, atidaryta paroda, skirta pasaulinio garso Lietuvos archeologei Marijai Gimbutienei, o spalio pabaigoje Kroatijos publika supažindinta su lietuvių šiaudinių sodų rišimo, juodosios keramikos bei linoraižinių tradicijomis.

Paroda apie M. Gimbutienę – Paryžiuje

Yra tokių sukakčių, kurių minėjimas peržengia valstybių sienas. Viena iš tokių – Marijos Gimbutienės šimtmetis. Rugsėjo 16 d. LNM kartu su Lietuvos ambasada Prancūzijoje atidarė kilnojamąją parodą, kuri lankytojus supažindina su M. Gimbutienės gyvenimu ir darbais: gyvenimas Lietuvoje, pasitraukimas iš Tėvynės Antrojo pasaulinio karo metais, nelengvas kelias įsitvirtinant emigracijoje ir kopiant akademinės karjeros laiptais JAV, ankstyvieji darbai bei mokslinia-me pasaulyje ją išgarsinusi idiliška Senosios Europos ir ją pakeitusi Kurganų kultūros invazijos hipotezės.

„Daugiausia dėmesio kilnojamojoje parodoje skiriama būtent M. Gimbutienės formuluotoms hipotezėms, kurias mokslininkai tebeanalizuoja ir šiandien. Tai tik parodo, kad M. Gimbutienės keltos mintys buvo novatoriškos, nes nepraranda aktualumo ir po daugelio metų“, – sako parodą rengusi archeologė dr. Gabrielė Gudaitienė. Žymus JAV mokslininkas, mitologijos ir religijotyros specialistas Josephas Campbellas yra sakęs, kad M. Gimbutienės darbai prilygsta Rozetos akmens hieroglifų iššifravimui.

Archeologė Marija Gimbutienė. Šeimos archyvo nuotr.

„Parodos eksponatais tapo šias dvi – matristinės Senosios Europos egzistavimo ir Kurganų kultūros invazijos – hipotezes simbolizuojančių artefaktų 3D kopijos: visame

Paryžiuje eksponuotos parodos fragmentas.
LR ambasados Prancūzijoje archyvo nuotr.

pasaulyje žymios Deivių, moters kultą menančios Vilendorfo skulptūrėlės modelis ir karingųjų stepių klajoklių į Europą atnešto naujo ginklo – laivinio kovos kirvio – modelis. Parodoje pristatomi specialiai atrinkti, reti kadrai iš Gimbutų šeimos nuotraukų kolekcijos, už tai esame ypač dėkingi Marijos Gimbutienės dukrai Živilei Gimbutaitei“, – kalbėjo parodos koordinatorė.

Projektą inicijavo ir finansavo Lietuvos užsienio reikalų ministerija, parodos tekstus kūrė Darius Sužiedėlis, parodos dizainerė – Laura Grigaliūnaitė, architektė – Ieva Cicėnaitė.

Kroatų pažintis su Lietuvos liaudies menu

Tautodailininkės Onos Pusvaškytės linoraižinys. LNM archyvo nuotr.

Nuo spalio 25 d. iki lapkričio 10 d. Kroatijoje, Zadaro nacionalinio muziejaus miesto ložėje veikė jungtinė tautodailės darbų paroda „Įkvėpimo paieškos: harmonijoje su Lietuvos liaudies meno grožiu“. Joje eksponuoti tautinio paveldo tradicinių amatų meistro Vytauto Valiušio juodosios keramikos darbai, liaudies grafikos tradicijų puoselėtojos Onos Pusvaškytės linoraižiniai ir Lietuvos meistrų sukurti šiaudiniai sodai.

„Rengdami šią parodą išsikėlėme tikslą kroatus supažindinti su Lietuvos etniniu paveldu, atspindinčiu liaudies meno kūrybinę dvasią, senąsias tradicijas ir naujų formų paiešką, liaudies meistrų kūrybiškumą ir išradingumą. Matydami parengtą parodos ekspoziciją manome, kad mums pavyko tai padaryti“, – teigė M. Lebednykaitė.

Lankytojai parodoje išvydo 33 O. Pusvaškytės linoraižinius. Juose ryškūs folkloriniai ir etnografiniai siužetai, poetiškai vaizduojantys autorei nuo mažens gerai pažįstamą senojo kaimo buitį, nesibaigiančius lauko ir ūkio darbus, žinomų liaudies dainų motyvus.

Bene didžiausias iššūkis parodos rengėjams buvo saugiai į Kroatiją nugabenti penkias dešimtis puodžiaus V. Valiušio kūrinių, stebinančių meistriškai perteikta liaudiškos puodininkystės tradicija ir labiausiai meistrą garsinančių juodosios keramikos technika sukurtų savito elegantiško stiliaus puodų. Tradicinės keramikos dirbiniai – ąsočiai, puodynės, lekai – dailių formų, lengvi, grakštūs, proporcingi ir funkcionalūs.

Parodą „Įkvėpimo paieškos harmonijoje su Lietuvos liaudies meno grožiu“ inicijavo Lietuvos Respublikos ambasada Kroatijos Respublikoje, parengė LNM ir Vilniaus etninės kultūros centras kartu su Zadaro nacionaliniu muziejumi. ■

Parodoje – Vytauto Valiušio juodosios keramikos dirbiniai. LR ambasados Kroatijoje archyvo nuotr.

D. Oppenheimo skulptūra „Krėslas-baseinas“ Europos parke.

30 metų švenčiantis Europos parkas

Lina KAROSIENĖ

Prieš 30 metų, 1991 m. spalio 5 d., Europos parke įvyko pirmoji ekskursija, kurios metu Vilniaus dailės akademijos studentas Gintaras Karosas kurso draugams pristatė savo pirmąjį kūrinį – Europos parko simbolį.

Lietuvos kaip Europos centro valstybės įvaizdis pradėjo formuotis nuo 1989 m., kai prancūzų geografai apie tai paskelbė pasauliui. Kaip kultūrinį, šiuolaikinio meno kalba ir skirtingų kultūrų ženklais įprasmintą centrą mūsų šalį nuo pat Europos parko įkūrimo dienos siekė pristatyti menininkas G. Karosas.

Europos parkas yra tęstinis, niekada nesibaigiantis projektas. Čia dažnai dirbama po darbo valandų, čia nuolat gimsta naujos idėjos, nors žvelgiant iš šalies galbūt atrodo, kad idėja jau įgyvendinta – įkurtas muziejus, pritraukiantis daug visuomenės dėmesio. Tikriausiai daugelis gerai prisimena garsiąją „televizorių akciją“ ir kūrinį, pripažintą pasaulio Gineso rekordu. Iš tikrųjų Europos parke nuolat galima atrasti ką nors įdomaus ir nauja – galbūt stebinančią skulptūrų parodą, kviečiančią akis pakelti aukštyn į dangų, gal įgyvendintą dar vieną meninę idėją, o gal tarsi į žemę įaugusius, ilgus metus čia rymančius garsiuosius šiuolaikinio meno kūrinius, ir, be abejo, nuolat drabužį keičiančios

Asmenukė prie pirmosios Europos parko skulptūros po 30 m. Kairėje – parko įkūrėjas Gintaras Karosas.

Pirmoji ekskursija Europos parke 1991 m. spalio 5 d.

gamtos ramybę.

Paprastai tokio mastelio meno muziejai sulaukia valstybės paramos. Tai – visuomenei sukurta ir tebekuriama, lankytojams nuolatos tarnaujanti ir neribotą laiką išliksianti vertė. Mažai kas pagalvoja, kad ši Lietuvoje išskirtinė vieta jau daugiau kaip 3 dešimtmečius veikia vieno su nedidele muziejaus komanda dirbančio žmogaus iniciatyva ir nuolatinėmis pastangomis. Europos parkas yra pirmasis nevyriausybinis šalies muziejus, ilgus metus išsilaikantis iš lankytojų bilietų ir teikiamų paslaugų.

Išsaugoti tai, kas sukurta, ir nuolat tobulėti – kasdienis Europos parko muziejaus iššūkis. Štai viena šių metų patirties detalė: pavasarį iškritus itin dideliam sniego kiekiui nukentėjo 55 ha plotas – 4 žmonės iki pat rudens tvarkė tūkstančius kubinių metrų lūžusių šakų. Natūralios jėgos geba greitai pasiglemžti tai, kas sukurta žmogaus rankomis, o išlaikyti meno ir gamtos harmoniją, kultūrinį kraštovaizdį – labai sudėtingas uždavinys.

Šiandien Europos parko muziejus yra vieta, kuriame sukurta išskirtinė meninė, kultūrinė vertė, įprasminamas žmogaus augimas, tobulėjimas. Čia saugomi aukštos meninės vertės kūriniai ir puoselėjamas nuostabaus grožio meninis kraštovaizdis. Čia nuolatos lankosi žmonės iš viso pasaulio. Čia vieta, nuostabiai tinkanti edukacinėms veikloms. Natūrali gamta nutrina bet kokias ribas, kiekvienam leidžia priartėti prie šiuolaikinio minimalistinio, konceptualaus meno ir kviečia jį pažinti. Čia patirti įspūdžiai gali suvirpinti žmogaus jausmus, praturtinti jo dvasinį pasaulį. Kiekvienas, pabuvojęs šioje erdvėje, iš jos išeina pasikeitęs.

Akivaizdu, kad anoji devyniolikmečio studento vizija buvo itin prasminga ir tam tikra prasme pranašiška. Neseniai pasauliui atsidūrus akivaizdoje su pandemija, užveriančia duris į įvairias erdves, ribojančia galimybes, Europos parkas tapo dar aktualesne erdve. Čia, kur po atviru dangumi prieinamas profesionalusis šiuolaikinis menas, yra tinkamiausia vieta semtis sveikatos, dvasiškai atsikvėpti ir augti. ■

Europos parko muziejaus archyvo nuotr.

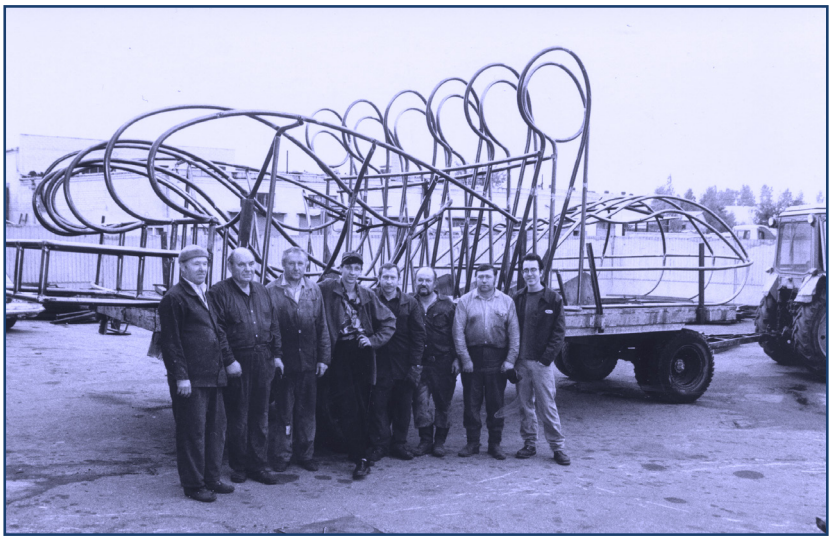

D. Oppenheimo „Krėslo-baseino“ karkasas keliaus į Europos parką. 1996 m.

• **Vardan laisvos Lietuvos. JAV lietuvių paramos Lietuvai tradicija / In the Name of Free Lithuania. The Lithuanian Amrican Tradition of Supporting Lithuania.** Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų leidinys. Sudarytojos: dr. Živilė Mikailienė, Gintarė Džiaugytė.

▸ Parodos „Vardan laisvos Lietuvos. JAV lietuvių paramos Lietuvai tradicija“ kataloge pristatoma lietuvių išeivijos Jungtinėse Amerikos Valstijose istorija, nuveikti darbai siekiant atkurti Lietuvos valstybingumą ir jį išlaikyti, taip pat paramos Lietuvai tradicijos susiformavimas ir tąsa. Katalogas supažindina su eksponatais iš skirtingų rinkinių, priklausančių Lietuvos muziejams, bibliotekoms, archyvams ir privačioms kolekcijoms. Kataloge taip pat pateikiamas informatyvus žemėlapis su svarbiausiais lietuvių įsikūrimo JAV centrais.

▸ *Vilnius: sp. AB Kopa, 2021, 224 psl., iliustr. Tiražas 300 egz.* ■

• **Aldona Ruseckaitė. Per žarijas.** Knygos autorė – rašytoja, 30 metų vadovavusi Maironio lietuvių literatūros muziejui.

▸ Nedidelės apimties tekstuose autorė nuosekliai neria pasakojimo tinklą. Ironija ir groteskas, lyrika ir autentiški susitikimai su lietuvių rašytojais, užsispyrimas minant valdininkų slenksčius ir važiuojant biurokratijos mašina įtraukia skaitytoją. Pagrindinė knygos herojė Balbina, remdamasi asmeniška autorės patirtimi, tarnauja pašaukimui puoselėti ir saugoti lietuvių literatūros paveldą. Knygoje išnyra garsūs vardai: Juozas Grušas, Paulius Širvys, Vincas Mykolaitis-Putinas, Bernardas Brazdžionis, Juozas Almis Jūragis, Romualdas Granauskas, Povilas Višinskis, Žemaitė, Sofija Ivanauskaitė-Lazdynų Pelėda, Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana ir kt. Tekstai apie muziejininkystės kasdienybę susineria į spalvingą esė.

▸ *Kaunas: „Kauko laiptai“, 2021, 246. Tiražas 700 egz.* ■

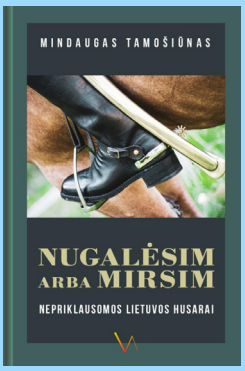

• **Mindaugas Tamošiūnas. Nugalėsim arba mirsim. Nepriklausomos Lietuvos husarai.** Autorius – Vytauto Didžiojo karo muziejaus muziejininkas.

▸ Leidinyje įtraukiamai ir kartais šmaikščiai pasakojama apie tarpukario Lietuvos husarus. Aprašomas pirmo husarų pulko kūrimasis, kovos bolševikų, bermontininkų ir lenkų frontuose, husarų dalyvavimas Lietuvos politikos peripetijose. Atskleidžiama tragiška husarų pulko baigtis 1940 m., pavienių buvusių husarų likimai partizanų gretose. Knyga užbaigiama optimistine gaida – Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos mokomojo pulko įsteigimu. Šis pulkas tebetęsia tarpukario husarų tradicijas. Autorius pateikia nenudailintą Lietuvos husarų istoriją, kupiną narsos ir idealizmo, žmogiškųjų silpnybių bei nuopuolių. Leidinys gausiai iliustruotas husarų gyvenimo vaizdais, kurių originalai saugomi Lietuvos muziejų, Lietuvos centrinio valstybės archyvo, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos fonduose bei privačiuose rinkiniuose.

▸ *Kaunas: sp. PRINT GROUP Sp. z o.o, 2021, 336 psl., iliustr.* ■

• **Ingrida Jakubavičienė, Jolita Bernotienė. Ponios Smetonienės virtuvė.** Viena iš knygos autorių – Istorinės Lietuvos Respublikos Prezidentūros Kaune muziejininkė dr. Ingrida Jakubavičienė.

▸ Ši knyga – tai pažintis su pirmąja Nepriklausomos Lietuvos valstybės ponia – Sofija Smetoniene. Jai gyvenime buvo skirta daug vaidmenų: ji kūrė Prezidento rūmų etiketą, puoselėjo diplomatinius ryšius su Kaune rezidavusiais užsienio šalių atstovais, turėjo įtakos priimant valstybei reikšmingus sprendimus, aktyviai veikė socialinės rūpybos ir moterų švietimo srityje. Amžininkai pabrėžia jos charizmą, prigimtinę lyderystę, guvų protą, interesų platumą. Knygoje pateikiamas išsamus S. Smetonienės portretas, laiškai, citatos, prisiminimai apie tarpukario realijas ir asmenybes, per 50 smetoniškų receptų, per 60 spalvotų tarpukario fotografijų, per 40 stilizuotų maisto piešinių. Tarpukario receptus adaptavo šefas Egidijus Simutis, o jų iliustracijas šiai knygai sukūrė Vanda Padimanskaitė.

▸ *Kaunas: „Aukso žuvys“, 2020, 295 psl., iliustr. Tiražas 1500.* ■

• **Ispanijoje užgimęs, Antakalnyje pamiltas: Jėzaus Nazariečio atvaizdai Lietuvoje.** Bažnytinio paveldo muziejaus leidinys, lydintis muziejuje 2019 m. vykusią to paties pavadinimo parodą. Sudarytoja ir tekstų autorė – menotyrininkė dr. Regimanta Stankevičienė.

▸ Parodos knyga skirta apžvelgti nuo 1700 m. jau ketvirtą šimtmetį Lietuvoje kuriamiems „Jėzumi Nazariečiu“, o anksčiau – „Antakalnio Jėzumi“ įvardijamiems Išganytojo atvaizdams. Specifinės ikonografijos rengiamosios ir įprastos skulptūros, paveikslai, raižiniai ir kt. formų kūriniai bei dirbiniai pasklido po buvusią Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę ir tapo Lietuvoje pamėgtu kenčiančio Išganytojo atvaizdu. Pirmą kartą taip plačiai aptariama šio atvaizdo meninės raiškos, paskirties įvairovė, analizuojama arti 200 Jėzaus Nazariečio (Antakalnio Jėzaus) atvaizdo pavyzdžių iš Lietuvos bažnyčių, muziejų, bibliotekų ir privačių asmenų kolekcijų.

▸ *Vilnius: sp. UAB Petro ofsetas, 2021, 304 psl., iliustr. Tiražas 350.* ■

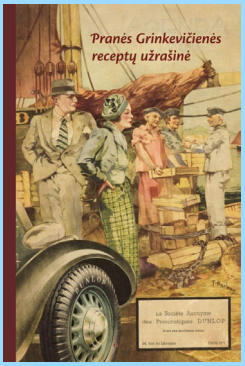

• **Virginija Rudienė. Pranės Grinkevičienės receptų užrašinė.** *Lietuvos nacionalinio muziejaus leidinys.*

▸ Kartu su dar keliais tremtinių Grinkevičių šeimai priklausiusiais daiktais Pranės Grinkevičienės kulinarinių receptų užrašinė į Lietuvos nacionalinio muziejaus rinkinius pateko 2002 m. Tarpukario laikų receptai buvo surašyti 1936 m. darbo užrašams skirtame kalendoriuje. Knyga parengta kaip istorinio šaltinio publikacija, laikantis įprastų šaltinių skelbimo reikalavimų, stengiantis, kad kalba išliktų kuo autentiškesnė. Įvadiniame prof. Rimvydo Laužiko straipsnyje išsamiai apžvelgiama tarpukariu vykusi gastronominės kultūros kaita Lietuvoje.

▸ *Vilnius: sp. UAB „Petro ofsetas“, 2021, 136 psl., iliustr. Tiražas 300 egz.* ■

MULTIMEDIA MARK

Telefonas: (+370) 69976919
El paštas: info@multimediamark.lt
Internetinė svetainė: www.multimediamark.lt

Paimta iš kuriamos Maironio Lietuvių literatūros muziejaus ekspozicijos.

Jūsų istorija, mūsų pasakojimas

Ekspozicijų projektavimas

Projektų rašymas

Multimedijos sprendiniai